

De **Andere** Krant

WANT ER IS
MEER AAN DE HAND

DEANDEREKRANT.NL | INFO@DEANDEREKRANT.NL | REDACTIE@DEANDEREKRANT.NL

WEEKEDITIE
31 JANUARI 2026 | NR. 5

Wolf ziet de mens als prooi



Eerst jagen ze op klein wild, dan op vee zoals schapen en tenslotte krijgen ze mensen – vooral kinderen – in het vizier. Met tamelijk onschuldige aanvallen onderzoeken ze hoe hun prooiën reageren. Daarna kunnen ze volwassenen doden. Dit zijn volgens Amerikaanse onderzoekers de stadia waarin onbeheerde wolven zich in dichtbevolkte gebieden ontwikkelen tot mensenjager. Daarbij wijzen zij naar historische en actuele voorbeelden wereldwijd. Hun analyse van wolvengedrag staat haaks op de geruststellende beweringen van Nederlandse wolvenexperts. De onderzoekers pleiten niet tegen de wolf, maar voor actief beheer en kleine populaties in afgezonderde gebieden. ▶ P6-7



Bewoners Herwijnen
komen in verzet tegen
militaire radar ▶ 3



Wetenschappers:
“mRNA-prikken zijn
gentherapie” ▶ 8



Schoonzoon Trump
wil Gaza omtoveren
tot smart city ▶ 12



Désirée Röver stelt
kritische vragen over
tandheelkunde ▶ 20

Overheid bouwt Federatief Datastelsel voor big brother-achtige surveillance

Wie heeft er ooit gehoord van het Federatief Datastelsel? Onder het grote publiek bijna niemand waarschijnlijk. Toch zal dit initiatief van de overheid diep gaan ingrijpen in het leven van alle Nederlanders.

Van onze redacteur

Onafhankelijk onderzoeker Maartje van den Berg ontdekte dat de Vereniging Nederlandse Gemeenten en andere overheidsinstanties, zonder er veel ruchtbaarheid aan te geven, al een paar jaar werken aan dit systeem, waarbij uiteenlopende datasets – variërend van patiëntendossiers tot schooladviezen en gegevens van de Belastingdienst, energiemaatschappijen, zorginstellingen, politie, buurtteams en uitkeringsinstanties – bij elkaar worden gebracht. Daar zullen gegevens van tien verschillende basisregistraties bij worden

gevoegd, zoals de Basis Registratie Personen, het Kadaster, het Handelsregister, en het Kentekenregister, alsmede data afkomstig van de steeds grotere aantallen camera's en sensoren die overal ons doen en laten volgen. Op basis van deze gegevens zal, als het aan overheden ligt, met algoritmen en AI-tools beleid worden ontwikkeld, waar geen mens meer aan te pas komt.

Een eerste toepassing van dit data-ecosysteem is de 'digital twin', een virtuele realtime kopie van de werkelijkheid die in diverse gemeenten al wordt gebruikt. In Heerlen wordt zelfs een 'social digital twin' ont-

*Met AI-tools zal
beleid ontwikkeld
worden waar geen
mens aan te pas komt*

wikkeld, die zal worden gebruikt om “de leefbaarheid en veiligheid in buurten in kaart te brengen en te voorspellen”. Dat “voorspellen” zal straks gebeuren door de computer, niet door mensen.

Volgens Van den Berg vormt het Federatief Datastelsel, dat wordt aangedreven door EU-wetgeving, een grote bedreiging voor de privacy van burgers en voor de menselijke

maat in het overheidsbeleid en het rechtstelsel, zeker als het straks gecombineerd gaat worden met de invoering van het digitale ID dat door de regering wordt voorbereid. De toelagenaffaire zal erbij verbleken, waarschuwt zij.

De Nederlander dreigt volgens Van den Berg te veranderen in een 'Glazen Burger'. Deze term verwijst naar het beeld van een burger die voor de overheid en bedrijven volledig 'doorzichtig' is, omdat alle digitale gegevens over zijn doen en laten bekend zijn, en aan elkaar zijn gekoppeld.

Ze geeft in deze krant ook tips aan bewoners én gemeenteraadsleden wat ze kunnen doen om projecten in hun gemeente te stoppen of transparanter te maken. ■

▶ Zie artikel op P14-15

Neem een
abonnement

▶ [deanderekrant.nl/
abonnement](https://deanderekrant.nl/abonnement)



€12,50
per maand
€140 per jaar
(inclusief digitaal
abonnement)

LOSSE VERKOOP:
€ 4,00

ABONNEMENT V.A.
€ 2,70

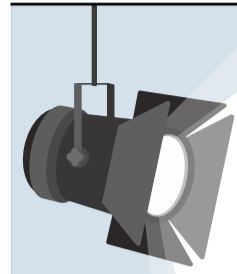
JAARGANG 6
24 PAGINA'S
NUMMER 6



8 720828 452547



BP



SCHIJNWERPERS

Uitsluiten FNV Velsen organiseert in de aanloop naar de plaatselijke verkiezingen in maart een verkiezingsdebat. De afdeling van de grootste vakbond van Nederland besloot PVV, FVD en JA21 daarvoor niet uit te nodigen, zo meldt Nieuw-Rechts. “Partijen als de PVV, FVD en JA21 staan op gespannen voet met de uitgangspunten van de FNV. De FNV verschaft hen daarom geen podium”, deelde FNV Velsen mee. Het besluit van de bond met als motto ‘opkomen voor jouw belangen’ werd fel bekritiseerd. Enkele lokale partijen besloten zich terug te trekken uit het debat. Forum voor Democratie Velsen reageerde scherp: “De antidemocratische bestuurlijke blunderclub FNV sluit FVD Velsen uit van een verkiezingsdebat. Wie het debat mijdt, verraadt zijn zwakte. In een democratie win je met argumenten, niet met uitsluiting. Trots dat andere lokale partijen nu hun aanwezigheid intrekken.”

Koploper Amsterdam Amsterdam wil — indien mogelijk al vanaf 1 mei — de eerste hoofdstad in de wereld zijn die reclame voor vlees, vliegzeilen, cruises en fossiele auto’s in de openbare ruimte verbiedt, meldt Binnenlandsbestuur.nl. Het voorstel komt van GroenLinks en Partij voor de Dieren en kreeg onlangs ruime steun in het Amsterdamse college. Jenneke van Pijpen van GroenLinks stelt dat “reclame van grote bedrijven die de klimaatcrisis aanjagen geen plaats meer mag hebben in Amsterdam. Je kunt niet zeggen dat je klimaatbeleid serieus neemt en deze reclames blijven toestaan.” Amsterdam is in Nederland overigens niet de koploper als het gaat om dit beleid, maar volgt het voorbeeld van Nederlandse steden als Den Haag, Utrecht, Delft, Nijmegen, Leiden, Bloemendaal en Zwolle, waar al een verbod op ‘fossiele reclame’ — definitie: reclame afkomstig van bedrijven die bijdragen aan het klimaatprobleem — in de openbare ruimte geldt.

Koopmans op haar nummer gezet Voormalig OMT-lid Marion Koopmans bijt al jaren van zich af op X, deze week deed ze dat tegen directeur Jay Bhattacharya van de Amerikaanse NIH, de grootste financier van gezondheidsonderzoek ter wereld. Bhattacharya vroeg zich af of het anderen ook is opgevallen dat hoge WHO-functionarissen die in 2020 lockdowns steunden, nu beweren die nooit te hebben aanbevolen. Koopmans reageerde fel: ze verweet hem ‘opruimende’ berichten en suggereerde dat hij haar onterecht rekent tot de ‘lockdown pushers’. Daarop meldde Bhattacharya tot welke groep hij haar echt rekent: die van gezondheidsleiders die zich verschuilen achter het argument “dat beslissingen nu eenmaal moeilijk

waren in tijden van onzekerheid”. Het Artsen Collectief vindt het een reactie om “in te lijsten”.

Militaire basis Schiphol AD meldt dat de Nederlandse luchtmacht vorige week heeft geoefend met F-35’s op Schiphol, om te testen hoe snel de burgerluchthaven omgeturnd kan worden tot militaire vliegbasis. Vier straaljagers en een tankvliegtuig landden tussen de passagierstoestellen van Nederlands grootste vliegveld. Twee teams van zowel de luchthaven als de luchtmacht staken er maanden werk in om ervoor te zorgen dat de ongeveer 1140 normale vluchten per dag vorige week ‘gewoon’ door konden gaan, maar tegelijkertijd ook het oorlogstuig kon landen in een beveiligde zone waar militairen onderhoud, inspecties en brandstofprocedures konden uitvoeren. Volgens plaatsvervangend commandant luchtstrijdkrachten Robert Adang was het een oefening om “zo onvoorspelbaar mogelijk te kunnen opereren”. Het was onderdeel van de NAVO-strategie ‘agile combat employment’, bedoeld om toestellen snel te verplaatsen en verspreiden. Adang zei dat een militaire basis op Schiphol potentieel kan leiden tot “een enorm voordeel voor troepen op de grond”, omdat zij in de toekomst snel veilig luchtsteun kunnen krijgen vanaf de internationale luchthaven.

Rolmodel Amalia Prinses Amalia (22) heeft haar Algemene Militaire Opleiding (AMO) afgerond. Zij ontving haar baret tijdens een ceremonie op de Koninklijke Militaire School in Ermelo, in het bijzijn van Máxima. Amalia is bevorderd tot korporaal, een rang waarmee ze mag schieten met een Colt 7 en



Fotografie: Patrick van Katwijk

kleine groepen soldaten kan aansturen. Normaal gesproken duurt een opleiding tot korporaal 1,5 tot 2 jaar, maar Amalia kreeg de status al na twee intensieve weken training via Density College. Het lijkt vooral een oorlogspropagandastunt, want Amalia gaat Defensie dienen als reservist, op oproepbasis. Minister van Defensie Ruben Brekelmans jubelde op X desalniettemin alsof de slag bij Waterloo was gewonnen. “Dit is onze prinses en toekomstige koningin! Vandaag kreeg ze haar baret. Zij heeft de Algemene Militaire Training afgerond en is bevorderd tot korporaal. Gefeliciteerd! Wat een geweldige rolmodel en bron van inspiratie voor de jongere generatie in Nederland.”

Nieuwe aanval op boeren Agrarisch nieuwsplatform De Nieuwe Oogst deelde dat melkveehouder Johan Spruijt uit Westbroek een brief van de provincie Utrecht over het ontwerp Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) heeft ontvangen. In het plan staat dat nieuwe regels voor beperkt melk uitrijden op boerenland vanaf volgend jaar grote gevolgen zullen hebben voor zijn bedrijf. Een groot deel van zijn grond ligt in of rond Natura 2000-gebied. Spruijt vreest voor een faillissement met grote financiële gevolgen, temeer omdat de boer recent nog investeerde in een melkrobot en zijn stal verbouwde. Ook fruitteilers in de regio vrezen dat de strengere eisen hen zullen dwingen te stoppen. Boeren en tuinders proberen via zienswijzen de provincie op andere gedachten te brengen. Spruijt blijft strijdbaar, stelt hij. “Moeten mijn koeien dan allemaal dood? Moet dit allemaal weg? Dat wil toch niemand.”

Folterende windmolens De stichting Windbrekers uit Swifterbant in Flevoland, voert een rechtszaak tegen de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek vanwege aanhoudende geluidsoverlast door windmolens. Volgens de advocaat van de stichting zijn er nooit correcte metingen uitgevoerd door de overheid en tonen eigen metingen van de stichting juist verhoogde geluidswaarden. De omgevingsdienst betwist dit en stelt dat de metingen onbetrouwbaar zijn, omdat ze in tuinen zijn gedaan, meldt De Stentor. De Omgevingsdienst zegt dat er nauwelijks klachten zijn en dat de turbines voldoen aan de jaarnorm van gemiddeld 47 decibel. In de rechtszaal leidt het tot verontwaardigde bewoners die zeggen dagelijks hinder te ervaren. Voormalig huisarts Paul Kemps noemt de slaapverstoring zelfs “foltering”. De rechtbank beslist binnen zes weken of er gehandhaafd moet worden.

Hart-bewaking

“Je bent vanaf nu hartpatiënt.” Zo sprak de specialist tot mij. Ik dacht eigenlijk — als ik heel eerlijk ben — dat alleen ‘de gevaccineerden’ werden getroffen door heftige hartritmeaandoeningen. Niet dus.

Overigens heb ik alle respect voor specialisten. Ik maak me misschien niet populair als ik dit zeg, maar ik vind dat er onder zogenaamd kritische geesten vaak te weinig respect is voor experts. Ik kom best veel mensen tegen die denken alles beter te weten, hoewel hun kennis vaak best beperkt is.

Maar — expertise kan ook in de weg zitten. Het kan leiden tot tunnelvisie. Het probleem van experts is dat ze vaak onvoldoende beseffen wat ze niet weten. Kennis is een tweesnijdend zwaard. Het versterkt je begrip van de wereld, maar beperkt het ook.

Het woord ‘patiënt’ komt van het Latijnse woord voor ‘lijden’. Als je wordt geconfronteerd met ziekte, is het beter om te leiden dan te lijden. Om sterk te zijn. Dat is best moeilijk. Je bent kwetsbaar. Bang. “Ik ben niet bang voor de dood”, zeg je dapper tegen

jezelf. “Ik ben er alleen nog niet aan toe”, zeg je er snel achteraan.

Mijn Colombiaanse verpleger legt een pilletje naast mijn bed. Een bloedverdunner. Dat hij uit Colombia komt, weet ik, want het staat op zijn arm getatoeëerd. Zou hij ook moeten worden gedepoteerd, vraag ik me af, als wij het Amerikaanse voorbeeld gaan volgen? Opgejaagd, opgepakt, weggezonden, omdat hij niet ‘wit’ is. Volgens Tucker Carlson en Eva Vlaardingenbroek is er een georganiseerde campagne aan de gang om “de witte bevolking van Europa te elimineren”. Het is volgens hen “the biggest thing that happened in our lifetime”. Ik zie het probleem hoor, van de massaimmigratie. En ik wil ook niet worden overlopen door vreemdelingen. Maar om een witte Gestapo op te zetten die mensen van de straat plukt en demonstranten doodschiet, die kant wil ik liever niet op.

Ik vraag me af, als we nou eens iets zouden doen aan de ongelijkheid in de wereld, aan onze handelspraktijken, onze sancties, onze financiële manipulaties, als we zouden stoppen met

destabiliseren en bombarderen, zou dan die ellendige mensenstroom niet stoppen? Is er niet een georganiseerde campagne aan de gang om de wereld te plunderen, is dat niet de echte oorzaak van het probleem?

Wat Tucker en Eva niet benoemen, is dat de witte bevolking van Europa in het verleden heel wat volkeren in de wereld heeft geëlimineerd. Onze grote blanke leider vroeg zich onlangs af waarom de Denen recht zouden hebben op Groenland. “Alleen omdat ze daar honderden jaren geleden met een boot zijn aangeland? Wij zijn ook zo vaak met boten in Groenland aangeland.” Ik moet het hem nageven: het is voor het eerst sinds lange tijd dat ik een politicus deze principiële vraag hoor stellen. Wat maakt iemand tot rechtmatig eigenaar van een stuk land? Waarom zouden Europeanen recht hebben op Amerika, omdat ze daar een paar honderd jaar geleden met een paar boten zijn aangeland? Wat te denken van de Nederlanders in Zuid-Afrika, de Britten in Australië, de Joden in Israël?

Volgens sommige mensen ‘is de aarde van niemand’, want niemand heeft de

KAREL BECKMAN



Volgens sommige mensen is de aarde van niemand, want niemand heeft de aarde gecreëerd

aarde gecreëerd. Die was er al. Volgens de Bijbel, Eva (en begrijp me niet verkeerd, je hebt recht op je mening en ik vind ook dat je naar Engeland zou moeten kunnen reizen, ook al kom je daar niet vandaan), heeft God de aarde geschapen en beschikbaar gesteld aan de gehele mensheid. De Engelse filosoof John Locke beargumenteerde dat iemand die zijn ‘arbeid mengt met het land’ de rechtmatige eigenaar wordt van de vruchten van zijn arbeid, niet van het land zelf. Hij voegde er nog wel iets aan toe, namelijk dat er “voldoende over moet blijven voor anderen”.

Ik weet het, we leven in ingewikkelde tijden. Wat is waarheid, wat is leugen? Wie moeten we geloven? Wie heeft het goed met ons voor, wie misleidt ons? Uiteindelijk is er maar één antwoord. Blijf bij je menselijkheid. Volg je hart.

Ik laat de bloedverdunner geruisloos in mijn toilettaas verdwijnen. Een beetje eng is het wel, om niet te doen wat de specialist zegt. Ik heb er geen verstand van, maar diep in mijn hart geloof ik nog niet in dat pilletje. En ik wil me door mijn hart laten leiden. ■

INWONERS HERWIJNEN BEZORGD OVER STRALING

Terwijl rechtszaak over radar nog loopt, verrijst de bouwkraan al

Als het aan Defensie ligt, komt er een grote radarinstallatie voor de luchtverdediging in het Gelderse dorp Herwijnen. De inwoners maken zich zorgen over de gezondheidsrisico's door de straling waaraan zij straks zullen worden blootgesteld en zijn naar de rechter gestapt. Terwijl de juridische procedures nog lopen, toont een hoge kraan dat er al is begonnen met de bouw van de installatie. “Wij zitten hier straks 24 uur per dag, zeven dagen per week in de straling”, zegt Carolien Boogert van Stichting Niet Nog een Radar.

Sjoukje Dijkstra

De installatie die vlak buiten Herwijnen gebouwd moet worden, betreft een SMART-L radar en is een onderdeel van het Nederlandse luchtverdedigingssysteem dat inkomend vliegverkeer en raketten detecteert. Dorpelingen, die zich hebben verenigd in de stichting Niet Nog een Radar, stapten in april 2025 naar de rechter om de bouw tegen te houden. Hoewel de Raad van State nog een uitspraak moet doen, die waarschijnlijk binnen tien maanden komt, is Defensie al begonnen met de bouw van de toren waar de radar aan bevestigd zal worden. De rechter oordeelde eerder dat dit mag, omdat de toren zelf nog geen straling uitzendt. “De redenering was: u maakt bezwaar tegen de straling, niet tegen de toren”, zegt Carolien Boogert, een van de oprichters van de stichting. “Pas als hij aan gaat, kunt u opnieuw naar de rechter.” Ze noemt dat kapitaalvernietiging. “Als straks blijkt dat deze radar hier niet mag, staat er een toren die mogelijk nooit gebruikt wordt. Dan heet het ‘voor eigen rekening en risico’, maar het gaat uiteindelijk gewoon over verspild belastinggeld.”

De radar wordt geplaatst op ongeveer 900 meter van het dorp. Sommige woningen liggen op 300 tot 400 meter afstand. In een reactie op vragen van De Andere Krant stelt Defensie dat die afstand van 1500 meter geen wettelijke norm is, maar een richtlijn. Afwijken is volgens het ministerie toegestaan wanneer wordt aangetoond dat er geen gezondheidsrisico's zijn. Voor dit project is volgens Defensie uitgebreid onderzoek gedaan, onder meer door TNO, en zijn metingen verricht bij een vergelijkbare radar in Wier. Die onderzoeken zouden aantonen dat wordt voldaan aan alle geldende normen voor straling en geluid.

Volgens Boogert baseert Defensie zich bij de beoordeling van gezondheidseffecten op de ICNIRP-richtlijnen, een internationaal gehanteerd kader voor blootstelling aan niet-ioniserende straling. Defensie heeft daarbij herhaaldelijk aangegeven dat de radar, ook bij maximale inzet, binnen deze normen zou blijven en daarmee vergund kan worden. Boogert plaatst daar fundamentele kanttekeningen bij. “ICNIRP-richtlijnen zijn geen gezondheidsnormen, maar technische blootstellingslimieten”, zegt ze. “Ze gaan uit van kortdurende blootstelling, vaak van dertig minuten. Wij hebben het hier over permanente blootstelling aan hoogfrequente pulsstraling. Dat is een wezenlijk andere situatie.”

Daarnaast stelt zij dat in de metingen en berekeningen die aan de vergunning ten grondslag liggen, niet daadwerkelijk is uitgegaan van maximale inzet van de radar, terwijl Defensie wel zegt dat er bij die situatie de norm niet wordt overschreden. Wij rekenen met een scenario waarin de radar op maximaal vermogen draait, met alle sensoren volledig ingeschakeld. In onze berekeningen, gebaseerd op continue

werking en full power, wordt de norm wél overschreden.”

De zorgen worden versterkt door de geschiedenis van het gebied. In Herwijnen stond jarenlang een luchtverkeersleidingsradar en er staat al een KNMI-radar. “We hebben hier decennialang radarstraling gehad”, zegt Boogert. “En we zien gezondheidsproblemen die vragen oproepen.” Ze wijst onder meer op het aantal ALS-gevallen in het dorp. “Bij een bevolking van ongeveer drieduizend mensen zou je statistisch één of twee gevallen verwachten. Wij hebben er negen. Niemand kan 100 procent bewijzen dat dit door straling komt, maar het is er wel. En dat kun je niet negeren.”

In reactie op vragen over deze cijfers

“Tot nu toe zijn onze zorgen steeds door Defensie van tafel geveegd”

verwijst Defensie naar eerder beantwoorde Kamervragen en onderzoeken waarin geen causaal verband is vastgesteld tussen radarstraling en het ontstaan van ALS. Volgens Defensie zijn deze signalen bekend en betrokken bij de afwegingen, maar geven zij geen aanleiding om af te wijken van de conclusie dat de radar binnen de geldende normen veilig kan functioneren.

Naast gezondheid speelt ook veiligheid een rol in de zorgen van omwonenden. De radar geldt als een cruciaal onderdeel van de nationale verdediging en zou in een conflictsituatie een strategisch doelwit kunnen zijn. “Het zijn letterlijk de ogen van Nederland”, zegt Boogert. “Als je kijkt naar wat er gebeurt in de wereld, dan denk ik niet dat zo'n installatie onopgemerkt blijft. Dat besef leeft hier echt.” Tegen de komst van de radar loopt inmiddels een uitgebreide juridische procedure. Op een belangrijk punt kreeg de stichting al gelijk. De Raad van State oordeelde dat de Rijkscoördinatierging onterecht was toegepast. Deze regeling maakt het mogelijk dat het Rijk bij projecten van nationaal belang de regie overneemt van lokale en provinciale overheden. Door de uitspraak wordt een deel van de zaak nu behandeld door de rechtbank in Arnhem. Voor het eerst wordt door derden inhoudelijk gekeken naar de mogelijke gevolgen voor gezondheid. De rechtbank en de Raad van State schakelden STAB in, de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak, een onafhankelijke deskundigenorganisatie die rechters ondersteunt met technisch en wetenschappelijk onderzoek in complexe bestuursrechtelijke zaken. “Tot nu toe zijn onze zorgen telkens van tafel geveegd door Defensie”, zegt Boogert. “Nu kijkt er ein-



BEWONERS IN ACTIE

Grote verbouwing van Nederland

Ben jij bezig met een lokaal initiatief waarvoor je aandacht wilt vragen en dat ook voor mensen elders in het land relevant is? Neem dan contact op met de redactie: redactie@deanderekrant.nl o.v.v. De Grote Verbouwing.



Overzichtskaart waarop goed te zien is dat de radar gepland staat op 1000 meter afstand van de bebouwde omgeving van Herwijnen.



Herwijnen bouw militaire radarinstallatie | MKFOTOGRAFIE

BPOC2020 WILDE MISSTANDEN AANTONEN, MAAR WORDT ER NU ZELF OM VEROORDEELD



Pieter Kuit | Fotografie: Cus Schoonewille | ANP

Gevangenisstraf dreigt voor Pieter Kuit

Pieter Kuit, oprichter van de Buitenparlementaire Onderzoekscommissie 2020 (BPOC2020), is door de rechtbank Den Haag schuldig bevonden aan het plegen van valsheid in geschrifte, het medeplegen van oplichting en het witwassen van donatiegelden. Net als zijn inspiratiebron — de Duitse advocaat Reiner Fuellmich — wilde Kuit de misstanden van de overheid in coronatijd aantonen, maar die queeste lijkt te leiden tot een gevangenisstraf. Kuit heeft twee weken de tijd om in beroep te gaan tegen de zware uitspraak van de rechter: achttien maanden cel, waarvan zes voorwaardelijk.

Djamila le Poir

Pieter Kuit richtte in augustus 2020, samen met zijn dochter Jade, de BPOC2020 op. Zij waren geïnspireerd geraakt door de advocaat Reiner Fuellmich, die in Duitsland de Corona Ausschuss had opgericht met drie andere juristen die het onnavolgbare coronabeleid van de overheid onder het vergrootglas legden.

Net als Fuellmich en zijn compagnons, interviewde dochter en vader Kuit voor-aanstaande wetenschappers, ondernemers, politici, juristen, ambtenaren en zorgmedewerkers die een ander perspectief boden op het gangbare corona-narratief dat de wereld in zijn greep hield. Zo liet de familie Kuit — tot dan toe — onbekende juristen als Frank Stadermann en Jeroen Pols, artsen als Rob Elens en Els van Veen, neuroloog Jan Bonte én wetenschappers als Theo Schettens en Michaela Schippers aan het woord, welbespraakte personen met vaak gedegen kritiek op het coronabeleid.

Van al deze gesprekken werd door de Groningse uitgeverij De Blauwe Tijger van Tom Zwitser een boekwerk gemaakt, dat in maart 2021 verscheen: *Tussenrapportage Buitenparlementaire Onderzoekscommissie 2020*, met als subtitel: *Bevinding en getuigenverhoor naar de door de overheid getroffen maatregelen in het kader van Covid-19*. Pieter en Jade Kuit gingen ermee de boer op, bijvoorbeeld naar het Binnenhof. De Hoge Raad, Tweede Kamerleden en vertegenwoordigers van het Kabinet kregen

het document van de BPOC overhandigd.

Kuit meldde in juni 2021 dat hij inmiddels ook tientallen verklaringen van politieagenten, die hun onvrede over het corona- en handhavingsbeleid wereldkundig wilden maken, had ontvangen. Liefst tachtig agenten zouden een verklaring bij BPOC hebben afgelegd, beweerde Kuit. Publicatie hiervan zou mogelijk een bom leggen onder het coronabeleid, want als de handhavers aangeven de regels niet meer te willen handhaven, houdt het beleid ook geen stand. Het is inmiddels volledig onduidelijk of (een aantal van) deze tachtig gesprekken überhaupt hebben plaatsgevonden. Kuit beweerde dat de originele transcripten of opnames bewaard werden bij een notaris, die dit via een notariële verklaring zou hebben bevestigd. De notaris ontkent dit en heeft zelfs met aangifte tegen Kuit bedreigd. Kuit, die zich opmerkelijk genoeg niet door een advocaat laat vertegenwoordigen, bekende medio januari tegenover de rechter dat hij de notarisverklaring zelf had gemaakt, met een gekopieerde handtekening en stempel. Hij vertelde dat hij dit had gedaan om aan zijn dochter te laten zien hoe zo'n verklaring eruit zou kunnen zien. Hij stelde dat hij het document ook nooit als echte verklaring heeft gebruikt, maar de rechter verwijt hem wel dat hij willens en wetens twijfel heeft gezaaid over de authenticiteit van de notariële akte, omdat hij er naar buiten toe wel als zodanig aan refereerde in tegenwoordigers van het Kabinet kregen

Tijdens de groeiende twijfel over de authenticiteit van de politieverklaringen, richtte Kuit het Vaccinatie meldpunt op, een onafhankelijk alternatief voor bijwerkingencentrum Lareb. Hij stelde dat hij meldingen van bijna 1200 overlijdensgevallen na de coronaprik had binnengekregen. De BPOC2020 sommeerde op 6 augustus 2021 minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport Hugo de Jonge met onmiddellijke ingang te stoppen met de covidprikken. Hoewel het Vaccinatie meldpunt tijdens de zitting niet ter sprake kwam, zette de rechter wel vraagtekens bij Kuits claim dat hij tegen diverse politici aangifte had gedaan.

Intussen kreeg de stichting BPOC2020, opgericht door de familie Kuit, wel vele donaties binnen, om precies te zijn in totaal 419.054,52 euro van meer dan 10.000 donateurs. Donaties die binnenkwamen via de website DoeZelfNormaal.nl — een website van Kuit met alternatief nieuws

De stichting BPOC2020 van de familie Kuit ontving in totaal 419.054 euro van meer dan 10.000 donateurs

— mocht hij naar eigen inzicht gebruiken, maar donaties voor BPOC2020 officieel niet. Op de website van BPOC2020 stond immers vermeld dat de donaties voor de onderzoekscommissie alleen gebruikt zouden worden voor het hoofddoel: het doen van onderzoek door vrijwilligers, met name naar de proportionaliteit van de coronamaatregelen. Zo werden met het geld zalen gehuurd, website- en IT-kosten betaald en reis- en administratiekosten vergoed.

Het OM stelde tijdens de inhoudelijke zitting midden januari vast dat slechts

een vierde deel van de donaties daadwerkelijk is ingezet voor het hoofddoel en de overige driekwart voor eigen gebruik. Het is een opmerkelijke conclusie, omdat het OM zelf geen onderscheid heeft weten te maken in de drie fases van het bestaan van de BPOC2020: de fase voor de officiële registratie als stichting, de fase als stichting en de situatie na juni 2023, toen het bestuur 'naar huis was gestuurd' en bestuurder mr. Souren werd aangewezen "om de stichting in staat te stellen het geld terug te halen". Dit terughalen bestond uit een aparte vordering, die los stond van de aanklachten van het Openbaar Ministerie zelf. De rechtbank gaf aan "het schatten van de schade (door de stichting — red.) niet passend te vinden, nu de verschillende geldstromen van voor en na de oprichting van de stichting niet eenvoudig te onderscheiden zijn en de vordering dienaangaande onvoldoende is onderbouwd". De vraag die na de zitting overeind blijft is dan ook: als de geldstromen per tijdvak niet uit elkaar te halen zijn, hoe kunnen de rechter en het OM dan concluderen dat Kuit driekwart van de donaties voor privédoeleinden heeft uitgegeven?

In zijn algeheel kwam Kuit er beroerd van af. De rechtbank schilderde hem af als een onverbetelijke narcist die liegt over het doen van aangiftes tegen ministers, de waarheid verdraait, mensen misleidt met het doel zichzelf te verrijken en belangrijker te laten lijken dan hij is. Het misleiden van volgers en donateurs zou vanaf het begin af aan het doel geweest zijn, aldus de rechtbank. Kuit zou het sentiment van de covid-19-jaren misbruikt hebben. Kuit zelf ontkende dat. "Ik heb niet ingespeeld op het sentiment. Vragenstellers werden ook gedemoneiseerd en de mensen die verklaringen hebben afgelegd (bij BPOC — red.). Dat sentiment hebben wij niet veroorzaakt, dat heeft de overheid veroorzaakt. Het was niet om geld te verdienen. Er zijn hele verkeerde dingen gebeurd in die tijd in de samenleving." ■

OM GAAT IN CASSATIE TEGEN VRIJSPRAAK JAN BONTE

“Dit is een prestigezaak”

Was Jan Bontes tweet op X waarin hij stelt dat strafrechtadvocaat Sidney Smeets een pedofiel is een feitelijke constatering, belediging of smaad? In eerste aanleg veroordeelde de politierechter de neuroloog wegens smaad om zijn opmerking, maar in hoger beroep werd Bonte vrijgesproken. Het Openbaar Ministerie gaat nu in cassatie bij de Hoge Raad die zich zal moeten buigen over de preciaire vraag.

Hendriëlle de Groot

Jan Bonte plaatste op 27 april 2023 onder meer dat D66 een "door en door verrot clubje" is "dat een pedofiel als Sidney Smeets zijn gang laat gaan". Hij deed deze uitspraak niet zomaar, maar onderbouwde deze met feiten voor de rechter. Als Tweede Kamerlid van D66 leverde strafrechtadvocaat Smeets in 2021 zijn zetel in nadat hij op X en in diverse reguliere media hardnekkig in verband was gebracht met seksueel grensoverschrijdend gedrag bij diverse minderjarige jongens. In november 2025 kwam Smeets opnieuw in opspraak om zijn seksuele voorkeur voor jonge jongens, toen openbaar werd dat hij socialmedia-accounts van piepjonge escorts volgde.

In 2024 werd Bontes tweet door de politierechter betiteld als smaad. Hij moest 3000 euro schadevergoeding betalen en kreeg een taakstraf opgelegd van 20 uur, waarvan 10 uur voorwaardelijk, met een proeftijd van drie jaar. Ook ON-presentatrice Raisa Blomme-stijn en Bouke van der Vrugt, beter

bekend als Rapper Kafka, werden de afgelopen jaren strafrechtelijk vervolgd na vergelijkbare uitlatingen over Smeets.

Bonte ging in hoger beroep. Halverwege januari hoorde hij tot zijn genoegen dat de hogere rechter hem vrijspreekte. "De waarheid wint, Smeets verliest. En daarmee ook D66. En daarmee komt tevens een einde aan het verdienmodel van #SidneySmaad", schreef Bonte op X. Het leidde tot veel felicitaties en ruim 4000 likes.

De vreugde was van korte duur. Het OM besloot in cassatie te gaan. Tegenover De Andere Krant zegt Bonte dat hij dat "wel een beetje had verwacht". Volgens de neuroloog is de stap juridisch gezien niet kansrijk. "Het was nota bene de advocaat-generaal (van het OM — red.) zelf die tijdens de zitting opmerkte dat de aanklacht smaad zou moeten komen te vervallen. Het zou heel, heel bijzonder zijn als het OM dan in cassatie opeens betoogt dat dit deel wel in behandeling genomen had moeten worden."

Het is nu de beurt aan de Hoge Raad — die toetst of de lagere

rechters het recht goed hebben toegepast — om zich te buigen over de vraag of Smeets al dan niet pedofiel genoemd mag worden. Bonte schat in dat hooguit nog de aanklacht van belediging overeind zal blijven. "Dat is een zogenaamde 'nuance-zaak' waarin verschillende belangen tegen elkaar afgewogen moeten worden. De Hoge Raad is zeer terughoudend om het Hof daarin terecht te wijzen, mits het Hof dit goed onderbouwt." De kans dat de Hoge Raad de vrijspreekbaar vernietigt, acht Bonte klein. "En zelfs als dat zou gebeuren, betekent dat niet automatisch een veroordeling, maar een terugverwijzing naar het Hof." Bonte vermoedt dat het OM in cassatie gaat om prestigeredenen. "Ik denk dat het OM hier in de val van de *sunk cost fallacy* trapt. Er is al zoveel tijd, geld en prestige in gestoken dat men niet meer kan stoppen. Want ze zijn natuurlijk afgestaan als een gieter en zo kunnen ze dat nog een keer uitstellen." ■

Rechter ontslaat Florijn-oprichter Anthony Migchels, nieuw bestuur gaat orde op zaken stellen

De rechtbank heeft op 19 januari Anthony Migchels ontslagen als bestuurder van Stichting De Florijn Nederland. Joris Luteijn en Joren Jacobs zijn benoemd als nieuw bestuur. Daarmee komt formeel een einde aan de machtsstrijd rond de alternatieve munt, al kan het volgens juridisch adviseur Luca van Dinter een tot twee jaar duren voordat orde op zaken is gesteld.

Hendriëlle de Groot

Volgens juridisch adviseur Luca van Dinter was Migchels — die zelf niet aanwezig was bij de zitting en geen inhoudelijk verweer voerde — al in april 2025 op de hoogte gesteld van de voorgenomen rechtszaak, iets wat hij ontkende tegenover De Andere Krant. Van Dinter stelt dat de rechter zich grondig ingelezen had in het dossier, dat bestond uit 270 pagina's bewijsmateriaal "en niets anders kon dan hem ontslaan".

Die uitspraak zorgt ervoor dat het nieuwe bestuur kan beginnen aan de overdracht. Volgens Van Dinter vergt dit meerdere formele stappen, waaronder aanpassing bij de Kamer van Koophandel, toegang tot bankrekeningen, edelmetalen, de website en de administratie. "Pas daarna kunnen we vaststellen wat er in kas had moeten zijn, hoeveel er nog is en wat er mogelijk ontbreekt". Als blijkt dat er geld of edelmetalen ontbreken, volgt een incassoprocedure. "Dat kan een traject worden van een tot twee jaar", voorspelt Van Dinter.

Sommige ondernemers zitten in de knel, zoals natuurvoedings-

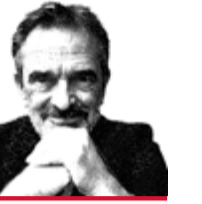


“Er komt een Raad van Toezicht en maximale transparantie”

mers en al helemaal als het om be dragen met meerdere nullen gaat", aldus de juridisch adviseur.

Volgens Van Dinter zijn met De Florijn twee scenario's mogelijk. In het gunstigste geval is er voldoende dekking, mede door de sterk gestegen waarde van edelmetalen die enkele jaren geleden zijn aangeschaft. Daarmee kunnen ondernemers worden uitbetaald en kan de Florijn worden voortgezet. Het ongunstige scenario is als blijkt dat er onvoldoende middelen zijn. "Dan moet je zeggen: we kunnen bijvoorbeeld driekwart van de vorderingen terugbetalen. Dat is slikken, maar dan is de bodem in zicht en moet je stoppen." Van Dinter roept rekeninghouders op zich te blijven aansluiten bij de procedure, inmiddels hebben zich 261 rekeninghouders gemeld. Het bestuur gaat ondertussen hervormen. "De statuten worden aangepast, er komt een Raad van Toezicht en maximale transparantie. Na deze reputatieschade zou ik zeggen: 200 procent transparantie", besluit Van Dinter. ■

► **Meer info:** dnl.nl/beroering-florijn



PIETER STUURMAN

Lucratieve immoraliteit

Deze week beschuldigen de linkse partijen binnen de Amsterdamse gemeenteraad de rechtse oppositie ervan schuldig te zijn aan de bestaande woningnood. Nou is het bij vijandigheid altijd gebruikelijk dat ieder ethisch principe overboord gaat, en dat geldt ook voor oprechtheid, maar kwalijker dan dit kan een bewering nauwelijks zijn. Blijkbaar is winnen belangrijker dan al het andere — en dus ook de eigen ideologie die daarvoor dan maar even moet wijken. Waar het werkelijk om gaat, is wie het voor het zeggen krijgt en wie daarvoor verslagen dient te worden. Gezonde morele omgangsvormen zijn dan alleen maar hinderlijk.

Daarbij is het tegenwoordig gebruikelijk de opponent voor 'extremerechts' of 'extremelinks' uit te schelden. De bedoeling is dat de term 'extremerechts' associaties oproept met het fascisme uit de vorige eeuw en 'extremelinks' met het communisme uit diezelfde eeuw. Allebei niet al te frisse verschijnselen, zoals bijna iedereen begrijpt, en daarmee dus uiterst bruikbaar voor scheldpartijen.

Het bijzondere is dat beide stromingen elkaar van hetzelfde beschuldigen, want fascisme en communisme waren in werkelijkheid helemaal niet elkaars tegengestelden. Het waren niks meer dan twee rivaliserende misdaadbendes die elkaar bevochten over hetzelfde territorium, gebaseerd op het collectivistische uitgangspunt dat mensen rechteloze slaven van de staat zijn. In de praktijk resulteerde beide ideologieën in vergelijkbare tirannieën met overeenkomstige kenmerken, waarvan de onderwerping van het volk de belangrijkste was. De gepropageerde idealen bleken niks meer dan effectieve instrumenten, ingezet om tot eenzelfde resultaat te komen.

In de strijd om de hegemonie sneuvelt dus ieder moreel principe. Er was bij de uiteindelijke tirannieën dan ook vrijwel niks meer terug te vinden van de aanvankelijke idealen. Dat volkeren zich erin lieten meeslepen, kwam doordat mensen de immoraliteit ervan niet op tijd inzagen. Hadden ze dat wel gezien, dan had het zover niet kunnen komen.

Om immoraliteit op te kunnen merken, is het noodzakelijk over een werkend moreel besef te beschikken. Om dat wel te nemen, wordt het volk voortdurend aangemoedigd zich bij

een van de strijdende partijen te voegen. Er ontstaan twee polariserende groepen die nu allebei deelnemer worden aan de strijd en, zoals in iedere strijd het geval is, ook hun moreel besef zal als eerste sneuvelen. Echter, door te kiezen voor het ene of het andere slavernijmodel, zal slavernij altijd het resultaat zijn en dat is precies waarnaar beide rivaliserende partijen streven.

Zo kunnen de misdaadbendes elkaar ongehinderd bevechten. Het volk is de buit. Het is de inzet van de strijd, want slavernij is altijd het meest lucratieve verdienmodel. Om te voorkomen dat het volk die misdaad opmerkt, moet het ontdaan worden van moreel onderscheidingsvermogen, door het aan te moedigen zich aan een van beide misdaadbendes te verbinden, zodat het in het gevecht wordt meegesleept. Zo laten de rovers hun prooiën de strijd voeren. Een gevecht dat sowieso zal resulteren in onderwerping van alle onbezoldigde volkssoldaten die het vuile werk doen. Wie er ook wint.

Zoals Hannah Arendt eens opmerkte, is het verdwijnen van menselijke empathie het eerste teken van een cultuur die op het punt staat in barbarij te vervallen. Barbarij en chaos die een vruchtbare voedingsbodem vormen voor het totalitarisme waarop beide rivaliserende partijen uit zijn. De meest efficiënte manier om die empathie uit te wissen, is het stimuleren van onderlinge agressie en vijandigheid, zodat mensen elkaar zullen aanvallen, eerst in woord en vervolgens in daad.

Een overlevende van Auschwitz formuleerde het zo: "Het was niet Hitler of Himmler die mij ontvoerd heeft, die mij geslagen heeft, die mijn familie vermoord heeft. Het was de schoenmaker, de melkboer, de buurman, die een uniform kregen en vervolgens geloofden dat ze het *Herrenvolk* waren." Mensen die hun morele kaders hadden afgelegd in ruil voor een valse ideologie, waardoor ze niet langer in staat waren op te merken dat ook zij slachtoffer zouden worden van dezelfde kwaadaardigheid die ze anderen aandeden.

De tegenstander stelselmatig uitschelden voor fascist of communist gaat daarom veel verder dan alleen gebrek aan normaal fatsoen. Het is een gewaardeerde oproep tot onderlinge, escalerende agressie. En als oproepen tot vreedzaamheid leidt tot een veroordeling wegens opruiing (zoals Gideon van Meijeren overkwam), dan komen we akelig dicht bij de collectieve immoraliteit die zowel Hannah Arendt als de Auschwitz-overlevende beschreef. ■

“De wolf ontwikkelt zich in fasen tot mensenjager”



Illustratie: Wilfried Kap

Wolven zijn gevaarlijk voor mensen, een tragedie voor vee en veehouders, decimeren wildstand en tot overmaat van ramp verspreiden ze gevaarlijke ziektes. Dit stellen dertien Amerikaanse auteurs die hun kennis in twee boeken hebben samengebracht: 'The Real Wolf - The Science, Politics, and Economics of Coexisting with Wolves in Modern Times' en 'The Gray Wolf Revealed'. Zij beschrijven hoe de wilde dieren zich in zeven stappen aanpassen in bewoonde gebieden en uiteindelijk ook mensen als prooi gaan zien. “Het huidige beheer waarin de wolf een beschermde status heeft, scheidt precies die omstandigheden waarin de wolf gevaarlijk wordt.”

Elze van Hamelen

In de boeken *The Real Wolf - The Science, Politics, and Economics of Coexisting with Wolves in Modern Times* — dat is samengesteld door Ted Lyon en Will Graves — en *The Gray Wolf Revealed* — van Kaj Granlund en Will Graves — wordt een beeld geschetst van de wolf als potentiële menseneter. Een beeld dat lijnrecht ingaat tegen de geruststellende woorden van Nederlandse experts die stellen dat wolven schuw zijn en ongevaarlijk voor de mens.

Hoe kan er toch zo'n groot verschil van inzicht zijn? Voor een groot deel omdat er in de twintigste eeuw nauwelijks wolven waren in Europa en er in de uitgestrekte Verenigde Staten een kleine kans was op een directe confrontatie met deze wilde dieren. In de gebieden waar wel wolven voorkwamen, werden de populaties klein gehouden door streng beheer. In de afgelegen gebieden waar ze leefden, vermeden ze mensen. Vervolgens ontstonden in de tweede helft van de twintigste eeuw wetenschappelijke theorieën die 'de natuur' romantiseren, met pleidooien om de 'oorspronkelijke wildernis' te herstellen, met een hoofdrol voor roofdieren zoals de wolf. Roofdieren, zo wordt althans aangenomen, zullen zorgen voor 'natuurlijk evenwicht'. In de VS is de wolf in meerdere staten actief uitgezet.

De Amerikaanse procesadvocaat Ted Lyon uit Texas — in zijn vrije tijd jager — ging aanvankelijk mee in de wildernistheorieën. Hij zag de komst van de wolf als positief, totdat vrienden van hem — eveneens jagers — hem een heel ander verhaal vertelden (zie kader).

Lyon ging vervolgens uitzoeken hoe de vork echt in de steel stak. De advocaat zocht naar informatie en data die tijdens een rechtszaak stand zouden houden. Het resulteerde in het boek *The Real Wolf*, waarin de bevindingen van hemzelf en elf experts gedeeld worden. Een van die experts is etholoog Valerius Geist, professor aan de universiteit van Calgary (Canada), gespecialiseerd in het observeren en interpreteren van het gedrag van dieren in het wild, met tientallen toonaangevende boeken en artikelen op zijn naam. Tijdens zijn carrière kwam hij nauwelijks wolven tegen — en dus ging hij ervan uit dat ze ongevaarlijk voor mensen zijn. Totdat hij — al tijdens zijn pensioen — een aantal keer geconfronteerd werd met wolven die mensen aanvallen. Na uitgebreid onderzoek, samenwerking en uitwisseling

“In stap zeven worden mensen aangevallen. Eerst nog klungelig, omdat de wolf nog aan het leren is hoe hij de nieuwe prooi het best bejaagt.”

met collegae, kwam hij tot de conclusie dat verschil in gedrag van de roofdieren met de omstandigheden te maken heeft. Wolven zijn 'ongevaarlijk' als de wolfpopulaties klein zijn, er genoeg voedsel beschikbaar is en er actief beheer wordt uitgevoerd op de snel voortplantende populatie. Wolven zijn namelijk zeer intelligente dieren. Wanneer er

actief op ze gejaagd wordt, zullen ze mensen actief vermijden. Dit verandert wanneer er voedseltekorten zijn, de wolfpopulaties groot worden en mensen in de nabijheid zijn. “Het huidige beheer waarin de wolf een beschermde status heeft, scheidt precies die omstandigheden waarin de wolf gevaarlijk wordt”, aldus Geist.

In een uitgebreid artikel met de titel *When Do Wolves Become Dangerous to Humans?* beschrijft Geist vervolgens zeven stappen waarin wolven zich aanpassen en mensen als prooi gaan zien. Hij benadrukt dat wolven trouw zijn aan de prooien die ze kennen. Het verkennen van nieuwe prooien is een langdurig proces. De eerste stap is het zeldzaam worden van voedsel, door prooien die wegvlugten. Een symptoom is dat her-

ten dan in tuinen aangetroffen worden. Vervolgens verkennen de wolven dorpen in de nacht, waar bewoners dan gewekt worden door blaffende honden. Daarna volgt een verkenning in het daglicht, al houden de wolven in deze derde fase nog wel afstand. In de vierde stap worden kleine vee en huisdieren aangevallen. In de vijfde fase is groter vee aan de

Is de bruine beer de volgende?

National Geographic — een internationaal mediaplatform dat zich richt op dier en natuur — heeft vorige week in een groot artikel voorzichtig de komst van de bruine beer naar Nederland 'aangekondigd'.

“De wolf is terug, de lynx staat op de drempel en de bever voelt zich al jaren thuis. Steeds meer grote zoogdieren vinden hun weg terug naar de Nederlandse natuur. Maar ooit leefde hier nog een imposant roofdier: de bruine beer. Als de wolf zich weer kan vestigen, rijst de vraag: kan dat ook voor de beer?” Het antwoord van National Geographic, dat voor driekwart in handen is van Disney, luidt als volgt: “...als beren genoeg ruimte, voedsel en rust krijgen en als er bovendien voldoende genetische variatie is, is het in theorie mogelijk dat de beer terugkomt naar Nederland. Maar zo'n vaart zal het waarschijnlijk niet lopen.”

► daki.nl/beer-terugkeer

Dit wordt gedocumenteerd tijdens de wolfenplagen in Rusland, maar ook na introductie van de wolf in het Amerikaanse natuurpark Yellowstone. De populatie aan wapiti's — grote herten — nam binnen twintig jaar met 80 procent af. In zijn publicaties noemt Geist dit *predator pits* of ecologische woestijnen die ontstaan wanneer de populatie roofdieren aan de top van de voedselketen niet beheerd worden. De experts stellen zelfs dat natuurlijk evenwicht een fabeltje is. “De balans is bereikt wanneer de bossen leeg zijn”, schrijft Graves.

Nederland kent inmiddels de verhalen en beelden van weides vol dode en of creperende schapen na een wolfenaanval. Wolven zouden normaal gesproken alleen doden wat ze nodig hebben voor eten, maar deze stelling strookt niet met bevindingen van de experts die in de in dit artikel besproken boeken aan het woord komen. *Surplus killing*, zoals dit verschijnsel genoemd wordt, is breed gedocumenteerd in verschillende landen. Een citaat uit de Russische literatuur beschrijft: “Op een nacht in november 1953 vielen vijf wolven een schaapskudde aan in het district Krasnojarsk, waar ze een 94 van de 99 schapen doodden. Het lijkt erop dat ze karkassen verzamelen waar ze niets mee doen”.

Er is ook nog een onderbelicht, indirect gevaar dat het roofdier met zich meebrengt. Wolven blijken talloze schadelijke ziekten en parasieten met zich mee te dragen, gevaarlijk voor zowel vee als mensen. Ze kunnen bijvoorbeeld hondsoll zijn. Ook wordt bij wolven in de VS de parasiet *Echinococcus granulosus* gevonden. Deze veroorzaakt *Echinokokkose (Hydatid disease)*, waarbij larven zich nestelen in organen en hersenen. Deze moeten, wanneer dat mogelijk is, operatief verwijderd worden. De parasiet verspreidt zich onder meer via de uitwerpselen van wolven.

De experts die aan bod komen in *The Real Wolf* en *The Gray Wolf Revealed* zijn niet tegen de wolf. Zij stellen wel vast dat het huidige natuurbeleid dat de wolf — die geenszins met uitsterven bedreigd is — een beschermde status geeft, niet goed is, ook niet voor de wolf zelf. Wolven in dichtbevolkte gebieden kruisen met honden, waardoor hybriden ontstaan. Zo verdwijnt uiteindelijk de oorspronkelijke soort. De auteurs pleiten voor goed beheer, waarbij kleine populaties in afgelegen gebieden in stand worden gehouden, ver weg van menselijke nederzettingen. ■

- therealwolf.com
- daki.nl/wolf-revealed
- daki.nl/wolf-natuur
- daki.nl/wolf-stories

Wolvenaanvallen wereldwijd

De cijfers in dit kader zijn afkomstig uit archieven, krantenberichten en onderzoeken. Ze laten dus geenszins de werkelijke totalen zien.

Frankrijk De Franse professor Jean-Marc Moriceau zocht in Franse archieven naar wolfenslachtoffers. In 2014 stond het totaal dat hij vond op 9,031 wolfenslachtoffers. In de periode van 1578-1883 werden er 323 mensen door hondsoll wolven aangevallen, en vonden er 1.698 roofzuchtige (predatory) aanvallen plaats. De meeste slachtoffers waren tussen de zes en veertien jaar oud. Moriceau schrijft: “We moeten niet vergeten dat aanvallen op mensen niet puur op sprookjes berusten. Gedurende een lange periode waren die aanvallen werkelijkheid”.

Italië Wetenschappers Aldo Oriani en Mario Comincini onderzochten wolfenaanvallen in Italië in de 18e eeuw. In Varese werden zestien mensen opgegeten in het jaar 1704. In de 18e eeuw werden op zijn minst 52 mensen aangevallen door rabiate wolven, in elf aparte gevallen. “Wanneer een wolf door een stad rent, en alles op zijn weg bijt, is het een dodelijke machine die een gevaarlijke ziekte verspreidt.” Oriani & Comincini schrijven: “Toen we met deze studie begonnen vroegen we ons af hoe het met al deze gedocumenteerde aanvallen mogelijk is dat de natuurbeschermers nog steeds over de 'veilige' en 'vriendelijke' wolf spreken”.

Duitsland Tussen 31 juli 1810 en 26 juli 1811 werden in Duitsland elf kinderen gedood door wolven.

Finland De Finse historicus Dr. Antti Laplainen vond vanaf 1710 193 dodelijke wolfenaanvallen in kerkarchieven en krantenberichten. In 110 van de gevallen waren de slachtoffers kinderen.

Rusland Tussen 1870 en 1887 werden in de 49 provincies van Europees Rusland 1.445 mensen opgegeten door wolven. Aan het eind van de 19e eeuw werden jaarlijks tussen de vijftig en honderd mensen door wolven ge-

dood. De Russische bioloog Sergei Korytin onderzocht 273 wolfenaanvallen in de periode van 1840 tot 1861. Hij concludeert: Meestal vielen de wolven kinderen in de leeftijd van 2 tot 13 jaar aan, zelden oudere kinderen. 61 procent van de aangevallen kinderen was alleen, in 26 procent van de gevallen viel een wolf een groep kinderen aan. In 58 procent van de gevallen kwam de wolf menselijke nederzetting binnen, op zoek naar voedsel. 50 procent van de kinderen werd volledig opgegeten, 23,7 procent gedeeltelijk, de overige 26,3 procent werd 'slechts' gedood. Volgens Korytin wijst deze verhouding op het verschijnsel 'surplus killing'. In 68 procent van de gevallen was het slechts één wolf die aanviel.

Ervaringen in andere landen

Iran In Iran werden tussen april 2001 en april 2012 53 aanvallen van wolven op mensen geregistreerd. Het merendeel van de slachtoffers was 12 jaar of jonger.

India In de periode 1910 tot 1915 werden in het gebied Hazaribagh 115 kinderen gedood door wolven, in de periode van 1980-1986 122. In de staat Bihar teisterden vijf groepen wolven 63 dorpen. Tachtig kinderen werden aangevallen, zestig van hen werden gedood.

VS In November 2005 werd de Amerikaanse student Kenton Carnegie door wolven opgegeten. In de Amerikaanse staat New Mexico hebben bewoners uit voorzorg een kooi gebouwd naast de bushalte. Zo kunnen kinderen veilig op de schoolbus wachten.

In Nederland

In Nederland halen steeds vaker confrontaties tussen de wolf en de mens de kranten. Vorig jaar zomer werd een 6-jarige jongetje gebeten door een wolf bij de speeltuin van de Pyramide van Austerlitz. Een jaar eerder werd in Leusden een meisje gebeten, dat met de buitenschoolse opvang in de bossen van Landgoed den Treek was. Ook zijn er diverse wandelaars en hardlopers die hun confrontatie met de wolf wereldkundig hebben gemaakt via social media.

Geldwolven

Regelmatig krijgt 'de wolf' in deze krant een veeg uit de pan. Die zou hier bewust zijn uitgezet. Ecologische verbindingzones zouden als wolfensnelwegen zijn aangelegd door heel Europa. En ja, de wolf heeft invloedrijke vrienden, tot Laurentien van Oranje als 'beschermvrouw' van Rewilding Europe aan toe. Maar die verklaringen zijn niet nodig om te begrijpen dat de mens een wolf is voor andere mensen, *Homo homini lupus*. Vertaald naar de moderne groene praktijk: Mens en wolf zijn even opportunistisch.

Ondergetekende was de eerste in Nederland die de komst van de wolf voorspelde, in 2005 alweer in het artikel *Buurman Wolf* voor NRC Handelsblad: dat haalde de voorpagina van dat week-einde, reden om in de kroeg te vieren. Zo'n prominente publicatie kwam van pas als vers begonnen zzz'p'er. In het café naast het Concertgebouw in Amsterdam werd het belang van mijn werk op deze aardkloof al snel geratificeerd. Corpsballen vierden een verjaardagsfeestje en zetten jarige job een krantenhoedje op de kop. Daarin herkende je nog net de kop Buurman Wolf...

Terug naar de wolf. Je was opgegroeid met het idee van de wolf als wildernisicoon, huilend naar de maan. Maar

biologisch onderzoek van de laatste decennia ontkrachtte die mystiek. Wolven leven werkelijk overal en ze migreren door dichtbevolkte gebieden. Snelwegen, rivieren, het maakt niet uit: alles steken ze over. Dus laat die 'ecologische verbindingzones' wat de wolf betreft maar zitten.

Veel 'nationale parken' in Europa — denk aan de Hohe Tauern in Oostenrijk — zijn vroeger cultuurland dat ontvolkt raakte door bevolkingstrek naar de steden. In die 'lege' plekken vestigden zich steeds meer wolven. Ondergetekende en zijn Ouwe gingen voor de NRC-reportage naar Oberlausitz: dat was de eerste vestigingsplaats van een Poolse wolfenroedel in Duitsland. Spookdorpen met ingegooide ruiten, de bevolking vertrokken naar Beieren voor werk. Biologe Gesa Kluth ving ons, en ander nieuwsgierig journaal, op met haar Wolfskontaktburo.

De Duitse overheid hield haar met wat subsidie aan het werk: wolfenkeutels uitpluizen, telemetrie om de eerste wolfenpups te volgen met zender om het lijf en de pers rondleiden. De wolf zou toeristenlokker moeten worden. We bezochten schapenboeren die net vee hadden verloren aan wolfenkaken. Die zouden een schadevergoeding krijgen,

aldus Kluth. Mijn vader zweert dat hij tijdens een wandelingetje een wolf zag. Maar zelfs gewapend met haar zender zag Kluth *Canis lupus* zelden. Wij vonden op onze wandel door het gebied wel vaak die typische wolfenkeutels: wit, doordrenkt met bot en haren.

De Muskauer Heide in Oberlausitz leek precies op de Veluwe, net zo door mensen bewoond, doorregen met militaire oefenterreinen. Een bruinkoolmijn met rokerende schoorstenen vormde de dominante achtergrond van dit wolfenparadijs. Daar was de eerste hybridisering met een herdershond al een feit. Een loopse herderleef had zich laten dekken door een wolfenreü. De biologen wilden die uit de populatie wegvangen. Net als later bij ons op de Hoge Veluwe, sneuvelde de moeflonpopulatie ('wilde' schapen) als eerste in wolfenkaken. Te gemakkelijk te vangen — en het gemak dient de wolf.

Je hoefde geen ziener te zijn om de eerste Polderwolf in korte tijd te voorstellen. Een wolf kan wel honderd kilometer op een nacht afleggen en meer dan duizend kilometer aan de zwerf gaan. Ze fokken als wolven. Dus schrijf je dan: 'Over vijf jaar is hij bij ons'. Ook kon je de bijbehorende soap van ver zien aankomen, van voorstanders (stede-

RYPKE ZEILMAKER



Je was opgegroeid met het idee van de wolf als wildernisicoon, huilend naar de maan

lingen) en tegenstanders (stedelingen). We weten inmiddels zeker dat Leo Linnartz en Wouter Helmer van Stichting Ark (sinds 2022 Ark Rewilding) dat artikel lazen, al hebben ze dit nooit letterlijk aan me bekend. Ze droomden al likkebaardend van wolven die over 'onze' Veluwe zwerfen.

Niet veel later richtten ze een stichting Wolven in Nederland op, samen met hun Wageningse vriendjes bij het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Ze kopieerden de Duitse praktijk, die ondergetekende in NRC had beschreven, door een soort wolfenwelkomstcomité op te zetten, inclusief wolfmanagementplan. Eco-opportunisten die de wolf enkel van een rondje internet-surfen kenden, ontptopen zich plots tot 'wolvendeskundigen', die Nederlandse media masseerden en voorbereidden op 'Zijn Komst'. Met wat Hollandse handelsgeest ontstond zo de Wageningse wolfenindustrie. Die hangt nu als Remus en Romulus aan de tepel van de subsidieverstrekker. Hoe meer wolfenproblemen, hoe langer zij werk hebben. ■

VOORAANSTAANDE KANKERONDERZOEKERS DOORBREKEN TABOE

“mRNA vaccins zijn genterapie”

Het is een publiek geheim dat de mRNA-prikken van Pfizer-Biotech en Moderna ten onrechte zijn geclassificeerd als ‘vaccins’ en dat het in werkelijkheid om genterapie-producten gaat. In de afgelopen jaren wezen meerdere wetenschappers op deze ongemakkelijke waarheid. Eerder deze maand prikten vooraanstaande kankeronderzoekers de mythe door in de belangrijkste studie tot dusver over de link tussen coronaprikken en kanker: “De mRNA-vaccins bevatten mechanismen die doorgaans geassocieerd worden met genterapietechnologieën.” Ze suggereren ook de reden van de valse labeling. Die werd gebruikt om strenge wettelijke toelatingseisen te omzeilen om de ‘vaccins’ met ‘warp speed’ op de markt te kunnen brengen.

Toine de Graaf

De Amerikaanse kankeronderzoekers prof. Charlotte Kuperwasser en prof. Wafik El-Deiry publiceerden eerder deze maand een grote overzichtsstudie (review) over covid-19 en coronavaccinatie in relatie tot kanker. Zij beoordeelden 69 wetenschappelijke artikelen uit de biomedische literatuur en concluderen dat nog geen oorzakelijk verband kan worden aangetoond tussen de prikken en kanker, maar zien voldoende sterke aanwijzingen die vervolgonderzoek urgent maken.

Kortom: de mRNA-prikken hadden een veel strengere goedkeuringstraject moeten doorlopen als ze correct waren gelabeld, namelijk als genterapieproducten. Dit aspect is al eerder benoemd door wetenschappers, maar nog niet door gerenommeerde kankeronderzoekers. Deze experts maken deel uit van een speciale werkgroep van de CDC (het Amerikaanse RIVM). De werkgroep werd afgelopen september ingesteld om uitputtend onderzoek te doen naar de veiligheid van de coronavaccins. De benoeming van Kuperwasser en El-Deiry in deze club

“Als we twee jaar geleden het publiek in een enquête hadden gevraagd ‘zou u bereid zijn gen- of celtherapie te ondergaan en in uw lichaam laten injecteren?’, had waarschijnlijk 95 procent geweigerd”

In hun paragraaf met “ethische overwegingen” benoemen zij uitdrukkelijk het genterapie-taboe. “De mRNA-vaccins bevatten mechanismen die doorgaans geassocieerd worden met genterapietechnologieën”, aldus Kuperwasser en El-Deiry, “hoewel de regelgeving de beoordeling ervan de vaccinprocedure in plaats van de criteria die normaal gesproken worden toegepast op genterapieproducten voor mensen, die een strenge evaluatie vereisen.”

had de goedkeuring van Gezondheidsminister Robert Kennedy, en indirect van president Trump die in zijn vorige ambtstermijn via *Operation Warp Speed* haast maakte met de ontwikkeling van de coronaprikken. Trump droeg er in 2020 de eindverantwoordelijkheid voor dat een bocht werd afgesneden door de mRNA-prikken de regelgeving voor vaccins van toepassing te verklaren. Via deze CDC-werkgroep kan die beslissing als een boemerang bij hem terugkomen.

Genterapie en de mRNA-vaccins

Genterapie brengt genetisch materiaal (DNA of RNA) in de lichaamscellen. De ‘mRNA-vaccins’ brengen mRNA (messenger RNA) in de cellen van de persoon die geprikt wordt. Daar geeft het mRNA de cellen de instructie om het spike-eiwit van het sars-cov-2 virus aan te maken. Het afweersysteem herkent dit vervolgens als lichaamsvreemd en maakt antistoffen.

De belofte was dat het mRNA maar kort in het lichaam zou blijven. Maar vorig jaar ontdekten toponderzoekers van de Amerikaanse Yale Universiteit bij een patiënt met post-vaccinaal syndroom (PVS) bijna twee jaar na de coronaprik nog spike-eiwit in het bloed afkomstig van het vaccin.

advocaten Arno van Kessel en Peter Stassen aanspanden namens zeven burgers met coronavaccinatieschade. Eén van hen is intussen overleden en Van Kessel zit al vanaf juni op dubieuze gronden vast in de gevangenis in Vught en is geen advocaat meer. Stassen zet sindsdien de zaak alleen voort.

Uiteindelijk werden de mRNA-producten in de loop van 2020 formeel gelabeld als ‘vaccins’ om tijd te winnen en kosten te besparen. Gaandeweg zijn hierover harde noten gekraakt in wetenschappelijke studies. Zo legde in de zomer van 2023 de Franse onderzoeker Helene Banoun de vinger op de pijnlijke plek. “Door hun werkingsmechanisme zouden covid-19 mRNA-vaccins moeten worden geclassificeerd als genterapieproducten”, schreef ze in de *International Journal of Molecular*

fecten werden eveneens achterwege gelaten. Volgens het Risk Management Plan (RMP) van Pfizer was dit laatste in overeenstemming met de 2005 WHO-richtlijnen voor vaccins, omdat studies naar carcinogeniteit “over het algemeen niet noodzakelijk worden geacht om de ontwikkeling en toelating van vaccins voor infectieziekten te ondersteunen”.

Binnen de farmaceutische industrie is zonder twijfel gegniffeld om de wijze waarop de mRNA-techniek, die al jaren in de wachtkamer zat, in één klap salonfähig werd. Stefan Oelrich, het Duitse hoofd van de farmaceutische divisie van Bayer, kon in 2021 zijn pret nauwelijks verhullen toen hij op het podium van de World Health Summit de mRNA-vaccins omschreef als een voorbeeld van “cel- en genterapie”, een interessegebied van zijn firma.



Sciences. “De brede en aanhoudende verspreiding van mRNA’s en hun eiwitproducten in de bloedbaan, die Merck en Sanofi – stonden aanvankelijk sceptisch tegenover de mRNA-techniek. Zij vreesden voor al het reguleringstraject voor genterapie met haar uitgebreide toelatingseisen, onder meer ten aanzien van potentiële ‘carcinogeniteit’ ofwel de mogelijkheid dat het kanker zou kunnen veroorzaken.”

Dat het bij de mRNA-techniek ging om genterapie was ook bij de Nederlandse autoriteiten al vroeg bekend. Eind maart 2020 werd snel en geruisloos Nederlandse wetgeving aangepast en gepubliceerd in de Staatscourant (“*Spoedmaatregelen met betrekking tot genterapie ter bestrijding van covid-19*”). Het ging om een wijziging/toevoeging aan het Besluit genetisch gemodificeerde organismen milieubeheer, dat dateerde van 2013 en viel onder verantwoordelijkheid van de minister van Infrastructuur en Waterstaat, Cora van Nieuwenhuizen.

Volgens de toelichting bij de wijziging betrof het spoedmaatregelen rond vergunningaanvragen voor “toepassingen van genterapie”. Door deze maatregelen hoefden de aanvragen niet langer vergezeld te gaan van een milieurisicobeoordeling (MRB), was het indienen van “zienswijzen door derden” (kritiek van experts) niet meer mogelijk en werden de beslistermijnen sterk verkort. Het leverde Van Nieuwenhuizen in de zomer van 2023 de twijfelachtige eer op een van de zeventien gedaagden te zijn in de civiele rechtszaak die de

“Als we twee jaar geleden het publiek in een enquête hadden gevraagd ‘zou u bereid zijn gen- of celtherapie te ondergaan en in uw lichaam laten injecteren?’, had waarschijnlijk 95 procent geweigerd”, zei Oelrich.

De vraag is intussen wanneer de farmagiganten het lachen zal vergaan. Het slechte nieuws over de mRNA-prikken stapelt zich op en het moment waarop kanker als gevolg van deze prikken onomstootelijk wordt bewezen, laat mogelijk niet meer lang op zich wachten. Misschien verklaart dit mede waarom Bayer-Monsanto nu graag wil cashen. Begin deze maand begon dit agrochemische bedrijf in de VS federale rechtszaken tegen Pfizer, Biontech, Moderna en Johnson & Johnson, omdat zij bij de ontwikkeling van hun coronaprikken onrechtmatig gebruik zouden hebben gemaakt van een genterapie-patent van Monsanto. De techniek zou zijn gebruikt om de expressie van het sars-cov-2 spike-eiwit in hun producten te stabiliseren en te versterken. Doel van Bayer-Monsanto is niet om de covidprikken te stoppen: het wil slechts zijn deel van de meer dan 93 miljard dollar die is verdiend met wat volgens het bedrijf ongeautoriseerde genetische manipulatie was. ■

► [dakil.nl/vaccin-genterapie-1](#)
 ► [dakil.nl/vaccin-genterapie-2](#)
 ► [dakil.nl/vaccin-genterapie-3](#)
 ► [dakil.nl/vaccin-genterapie-4](#)

Is de kweekvleeshype ten einde?

Kweekvleesproducenten vallen wereldwijd om. Vorige maand ging het Amerikaanse Believer Meats failliet en in ons land viel het doek voor Meatable. Toch is het nog te vroeg voor een ‘labvlees-requiem’. Het Limburgse Mosa Meat, bijvoorbeeld, lijkt nog springlevend. Biochemicus Wouter de Heij stelt in een analyse op Protein-trends.com dat de sector overlevingskansen heeft met “geduldig kapitaal en realistische tijdlijnen”.

Toine de Graaf

Zelfs voor insiders kwam het op 1 december als een verrassing: het faillissement van het Amerikaanse Believer Meats. Het cement van de gloednieuwe fabriek in Wilson (North Carolina) was nog maar net droog en had ongeveer 125 miljoen dollar gekost. De fabriek beschikte over revolutionaire bioreactoren, waarmee een jaarlijkse productie was voorzien van 12.000 ton gekweekt kippenvlees. Ander recent goed nieuws was het groene licht van de Amerikaanse Food and Drug Administration (FDA) voor markttoelating.



Toch was eind november het geld ineens op en kon de bouw van de fabriek, die nog 34 miljoen dollar te goed had volgens nieuwswaard Fast Company, niet meer worden betaald. De reden: een belangrijke investeerder trok zich onverwacht terug en een noodlening kwam er niet. Waarom de investeerder afhaakte, is niet bekendgemaakt. Maar het is niet ondenkbaar dat hij alvast voorsorteerde op de nieuwe Amerikaanse voedingsrichtlijnen die begin januari zijn gepresenteerd en pleiten voor “echte voeding” zonder industriële bewerking.

als traditioneel vlees, maar met een lagere milieupact en zonder dierlijke slacht. Het bedrijf wist financiering aan te trekken en gold jarenlang als een van de kartrekkers van kweekvlees binnen Europa, tot het doek viel.

“Kweekvlees zit tussen farmaceutische bioprocessing en bulkvoedsel”

Toch is het nog te vroeg voor een ‘labvlees-requiem’. Het Limburgse Mosa Meat bijvoorbeeld lijkt nog springlevend. Eind december werd bekend dat het recent 15 miljoen euro aanvullende financiering heeft binnengehaald voor een nieuwe fase van het bedrijf: voorbereiding van de introductie van kweekvlees

Het investeringsklimaat voor kweekvlees en ‘duurzame eiwitten’ staat sowieso onder druk. Dit merkte men vorige maand ook in Delft. Het Nederlandse biotech-bedrijf Meatable stopte haar activiteiten vanwege een aanhoudend gebrek aan nieuwe investeerders. Meatable werd opgericht in 2018 met hoge verwachtingen: doel was kweekvlees te maken met dezelfde smaak en textuur

RIVM houdt vaccinatiedoden stil

Met het communiceren van het eerste sterfgeval na coronavaccinatie koos het RIVM bewust voor een trendbreuk. Normaal gesproken wordt een overlijden na vaccinatie namelijk “niet gecommuniceerd”, aldus een explosieve e-mail van een RIVM-medewerker van 22 januari 2021. Nederland was toen ruim twee weken bezig met prikken tegen covid-19. Het roept vragen op over de communicatie rond andere vaccins.

Toine de Graaf

“Persoon overleden kort na vaccinatie”, luidde op 1 februari 2021 de kop boven een nieuwsbericht van het RIVM. Nederland was toen ruim drie weken aan het prikken tegen covid-19. “Het betreft een kwetsbare 90-plusser, met onderliggende gezondheidsproblemen”, aldus het RIVM. De media namen het nieuws direct over. Het was de eerste bericht uit een lange reeks. Op 8 februari meldde de NOS: “Vijftien ouderen overleden na coronaprik, waarschijnlijk door onderliggende problemen”. Een week later stond de teller al op 35 overleden ouderen. “Waarschijnlijk door bestaande problemen”, aldus NU.nl.

De proactieve berichtgeving was een bewuste trendbreuk, zo weten we door een vrijgegeven Woo-document dat informatiebeveiligder Leon Kuunders wist op te diepen en dat een onthullende e-mail bevat die een RIVM-medewerker op vrijdagmiddag 22 januari 2021 verstuurd. Vorige week publiceerde Kuunders op X (@Leon1969) een screenshot van de e-mail, die gaat over de uitwerking van scenario’s in geval van “calamiteiten” rond de coronaprikken.

“Belangrijkste punt van aandacht is ons advies om bij een eerste overlijden kort na vaccinatie proactief te communiceren”, schreef de

kennis te ontwikkelen, te delen en te vertalen naar inzichten en aandachtspunten voor overheidsbeleid en -communicatie. De adviesraad van de gedragsunit diende zich niet alleen te buigen over de vraag “of proactief communiceren wordt aanbevolen”, maar ook over “welk ‘frame’ wenselijk is met het oog op het behoud van een zo hoog mogelijke vaccinatiebereidheid”.

De eerste reactie van de gedragsunit wordt ook vermeld in de e-mail: “Eerlijk en transparant communiceren moet het uitgangspunt zijn. Het vaccineren van kwetsbare ouderen kan hen het laatste zetje geven. Dat weten we, en als maatschappij nemen we dat risico.” Die laatste zin is opmerkelijk, want de “maatschappij” wist niet beter dan dat de coronaprikken “veilig en effectief” waren en hooguit onschuldige bijwerkingen konden geven zoals een pijnlijke prikplek en wat koorts.

“Hier staat in één screenshot beschreven dat het RIVM vaccinatie-doden normaliter onder het tapijt veegt”, reageert basisarts Paul van Hoek op X nadat Kuunders openheid van zaken had gegeven. Kuunders, die in het verleden op projectbasis opdrachten deed voor verschillende ministeries, analyseerde ruim 275.000 Woo-documenten vanaf de periode van de Mexicaanse grip (2009-2010) en deelt hierover informatie op zijn website Openrijksvoeverheid.nl. Afgelopen zomer sprak de informatiebeveiligder met theatermaker George van Houts over zijn bevindingen in een driedelige interviewserie voor videokanaal Blickbx. ■

► [dakil.nl/scenario-bijwerkingen](#)
 ► [dakil.nl/overheid-prik](#)

IN MEMORIAM

Jannes Koetsier (1948-2026)

Toine de Graaf

Na een kort ziekbed is op 22 januari voormalig huisarts, verzekeringsarts en bedrijfsarts Jannes Koetsier op 77-jarige leeftijd overleden. Hij verviel in het eerste decennium van deze eeuw bekendheid als panellid van het tv-programma *AVRO-Missers*, waarvoor hij medische fouten onderzocht. Ook in zijn boek *De gezonde patiënt* (2007) zoomde hij in op wat er misgaat in de gezondheidszorg en hoe je je daar als consument tegen kunt beschermen. Hij pleitte voor het gebruik van gezond verstand en meer geloof in de geneeskraft van het eigen lichaam. Hij spoorde lezers aan de regie over hun gezondheid in eigen hand te nemen en minder afhankelijk te zijn van een huisarts of medisch specialist.

Vanaf 2012 zette Jannes zich energiek in voor ouders die onterecht beschuldigd worden van ‘baby-schudden’ en werd hij voorzitter van de Stichting Shakenbaby.nl. In 2023 zei hij hierover in deze krant, in een interview met Maurice van Ulden: “In 2012 werd ik gebeld door ouders van een kindje met ernstige hersenproblemen na vaccinatie. Dat baby’tje overleefde het, maar had wel restschade. Het werd uit huis geplaatst, omdat de ouders ervan verdacht werden de oorzaak te zijn van het letsel. Ik deed een second opinion. Na die verklaring aan de rechtbank, kon het kindje weer naar huis.” In datzelfde interview vertelde hij in de coronaperiode met “plaatsvervangende schaamte” te hebben geke-

ken naar artsen die “meededen aan dat idiote coronaverhaal”.

Jannes was tot zijn dood actief voor Stichting Shakenbaby.nl. Begin deze maand had deze krant nog telefonisch contact met hem, in verband met een artikel over zuigelingensterfte waarin hij werd geciteerd. Tijdens dat gesprek ontstond het idee voor een nieuw interview over zijn werk voor de stichting (“je bent van harte welkom”). Hij zei bezig te zijn met de voorbereiding van rechtszaken die dit jaar dienen, waaronder twee hoger beroepszaken waarin vaccinatie overigens geen rol speelt. Hij zag in beide zaken andere medische verklaringen voor het ontstaan letsel en stond daarin als arts niet alleen, zo vertelde hij.

Zijn missie was voorkomen dat “kinderartsen te snel en lichtvaardig onterecht vermoeden van shaken-baby uiten”. Daarin was Jannes succesvol, want het aantal zaken in ons land loopt de laatste jaren terug. “Voorheen werden bij de stichting tot wel tien zaken per jaar aangemeld”, vertelde hij ons op 2 januari. “Nu komen er nog maar zo’n twee zaken per jaar bij.” Zijn missie was dus nog niet volbracht, maar houdt desondanks op. Op 27 januari heeft de crematie plaatsgevonden. Zijn laatste wens was dat genodigden een gift aan Stichting Shaken Baby zouden verliezen boven het geven van bloemen.

► [shakenbaby.nl](#)
 ► [degezondepatiënt.nl](#)
 ► [dakil.nl/zuigelingen-studie](#)

OEKRAÏNE-CRITICUS DOET AANGIFTE TEGEN DIRECTEUR DE BALIE NA ONGEFUNDEERDE BESCHULDIGING

“Ik word niet door de Russen betaald”

Gabor Landman, oprichter van de stichting European Language Rights waarmee hij zich inzet voor gelijke taalrechten, is er door de directeur van debatcentrum De Balie, Yoeri Albrecht, van beschuldigd betaald te worden door de Russische geheime dienst FSB. Dit gebeurde nadat hij tijdens een publiek debat kritiek had geuit op Oekraïne, waar de Russische taal hard wordt onderdrukt. Albrecht zegt zich te baseren op informatie van onderzoekscollectief Bellingcat, maar hij, noch Bellingcat komt met enige onderbouwing. Landman zelf ontkent de aantijging ten stelligste en heeft aangifte tegen directeur Albrecht gedaan wegens smaad en laster. “Ik denk dat hij dit gewoon bedacht heeft om mij te beschadigen.”

George Woodham

“Oekraïne vecht niet voor de vrijheid van Europa!”, klinkt het uit de keel van Gabor Landman. Hij zit dan nog in het publiek in debatcentrum De Balie in Amsterdam, maar zal kort daarna uit de zaal verwijderd worden. Het is 11 december 2025 en onder leiding van directeur Yoeri Albrecht wordt er gesproken over Oekraïne. Landman is aanwezig, omdat hij zich als oprichter van de stichting European Language Rights zorgen maakt over de wijze waarop Oekraïne omgaat met de rechten van taalminderheden.

Die avond klinkt er in De Balie echter enkel lof en steun voor het land. De thema-avond wordt mede georganiseerd door de stichting Protect Ukraine en voor een goed gevulde zaal live gestreamd op internet (zie link onderaan dit artikel). Aan de desk zitten auteurs Tommy Wieringa en Jaap Scholten. Beiden zijn samen met documentairemaker Hans Pool naar Oekraïne getrokken voor het maken van de tweedelige documentaire *Konvooi* (2025). Daarin reizen ze mee met een konvooi vol hulpgoederen en militair materieel dat tot bijna aan de frontlinie van de oorlog in Oekraïne reikt. Ook aan tafel: Juliet Broersen, fractievoorzitter van Volt Amsterdam. Tijdens de avond worden clipjes getoond uit *Konvooi* om het gesprek aan tafel mee aan te wakkeren. Na het tonen van een van die clipjes, een interview met een Oekraïense vrouw, reageert Gabor Landman: “Er staan nazisymbolen op dat filmpje. Schamen jullie je niet?”, roept hij uit de zaal.

“Als iemand zo’n beschuldiging doet, kan dat blijven hangen, ik moet deze leugen ontzenuwen”

Landman stelt dat hij zich niet langer kon inhouden. “Ik zag heel duidelijk dat een vrouw op haar T-shirt een SS-teken had,” verklaart hij tegenover De Andere Krant. “Een SS-Odal-rune: een naziteken. Ik stak toen mijn hand op, alleen ze reageerden niet. Daarna ontstak die dame van Volt nog vier, vijf minuten in lofzang over hoe geweldig Oekraïne was, waarna het publiek ging klappen. En toen heb ik een andere mening geuit. Dus in plaats van te klappen, heb ik vanuit

een innerlijke morele overtuiging gezegd: ‘Oekraïne vecht niet voor Europese waarden. En er staan nazisymbolen op dat T-shirt. En jullie moeten je schamen dat jullie nazisymbolen eigenlijk gewoon zo tentoonstellen.’”

Landman wijst op het feit dat in Oekraïne openlijk fascistische groepen actief zijn, maar tijdens de debat-avond krijgt hij niet de gelegenheid dit ter sprake te brengen. “Ik kreeg een waarschuwing om stil te zijn. Dat bleef ik ook. Maar voor me zat een man die met me begon te praten. Ik liet hem op mijn telefoon zien dat het echt een nazisymbool was. Toen stonden Tommy Wieringa en Jaap Scholten op en die hebben me naar buiten begeleid. Terwijl ik opstond, werd ik door de man die naast me zat echt vol geschopt. Dat kun je ook op de geluidsopname horen. Vervolgens ben ik naar buiten geleid door een dame van De Balie. Ik werkte voor 100 procent mee en was verder ook beleeft.”

Nadat Landman de zaal uit is gewerkt, meldt directeur Albrecht aan het publiek en de kijkers op de livestream: “... Ik heb het na laten vragen bij mijn vrienden van Bellingcat en deze mineer wordt betaald door de FSB (de Russische geheime dienst — red.) om hier te zitten. Om tegenwerking te maken. Hij is altijd hier op avonden dat het over Oekraïne gaat. En dan is hij altijd aan het beweren dat de Oekraïners nazi’s zijn. We zijn best voor een open debat, maar ik ben er niet speciaal voor om mensen aan het woord te laten die betaald worden door de FSB om hier een ander narratief te poten en te planten.”

“Albrecht had gewoon kunnen zeggen van ‘Joh, die vent is een domme idioot. We sturen hem weg’”, zegt Landman. “Maar dat ik zo word nagetrapt en dat hij dan ter plekke nog even zegt dat ik voor de Russische geheime dienst zou werken, dat vind ik niet normaal.”

Landman werpt de beschuldiging ver van zich en verzekert dat hij op heen enkele manier voor de Russische overheid werkt. Op de vraag hoe hij denkt dat Albrecht bij zijn aantijging komt, zegt hij: “Ik denk dat hij dat gewoon bedacht heeft om mij te beschadigen. En om mij op dat moment te associëren met iets en mijn standpunt daarmee verdacht te maken.”

Gabor Landman, die zelf een Hongaarse en Friese achtergrond heeft en als vertaler en tolk werkt, komt met zijn stichting European Language Rights op voor talen van minder-

heden in Europese landen. Volgens hem is Oekraïne bewust bezig minderheidstalen als het Russisch, Hongaars en Roemeens weg te drukken. “Door de oorlog met Oekraïne zijn de taalrechten van minderheden nu een beetje in een taboesfeer geraakt. Dat vind ik heel erg. Ze hebben het onderwijns in Oekraïne in andere talen ooit al eens verboden. Dan hadden ze weten dat je niet op de radio mag zingen in een andere taal. Veel van die wetten zijn wel weer teruggetrokken, maar het is gewoon te gek voor woorden. En dit land is nota bene kandidaat-lid van de Europese Unie. Ze hebben nu in Oekraïne nog steeds een wet die verplicht dat als iemand die winkel binnenloopt, je de klant eerst in het Oekraïens moet aanspreken. Voor sprekers van een kleine kwetsbare minderheidstaal, voor Hongaren bijvoorbeeld, is dat een ramp, want die gaan daardoor aan zelfcensuur doen.”

De verdachtmaking van Landman door De Balie-directeur Albrecht heeft ook buiten de debatzaal effect. Een van de kijkers van de livestream meldt op social mediaplatform voor professionals, LinkedIn: “Fantastisch om te zien hoe Kremlinrol Gabor Landman ... uit de Balie wordt gezet. Goed gewerkt mensen.” Het bericht krijgt dertig ‘likes’. Ook in de gevestigde media eechoot het verwijt van Albrecht aan Landmans adres na. Het AD kopt op 12 december: “Man ‘die wordt betaald door de Russen’ verstoort orde op bijeenkomst van

Twentse schrijvers”, het bericht wordt diezelfde dag en met dezelfde kop ook bij AD-dochters Tubantia en De Gelderlander geplaatst.

Bewijs voor de aantijging richting Landman, levert Albrecht die avond in De Balie niet. Albrecht was “niet beschikbaar” om De Andere Krant al eens verboden. Dan hadden ze weten dat je niet op de radio mag zingen in een andere taal. Veel van die wetten zijn wel weer teruggetrokken, maar het is gewoon te gek voor woorden. En dit land is nota bene kandidaat-lid van de Europese Unie. Ze hebben nu in Oekraïne nog steeds een wet die verplicht dat als iemand die winkel binnenloopt, je de klant eerst in het Oekraïens moet aanspreken. Voor sprekers van een kleine kwetsbare minderheidstaal, voor Hongaren bijvoorbeeld, is dat een ramp, want die gaan daardoor aan zelfcensuur doen.”

Landman heeft op 21 januari aangifte gedaan tegen Yoeri Albrecht wegens smaad en laster.

► dakil.nl/landmanverwijderd
► dakil.nl/bellingcat-financiering

Plek van vrij debat nu spreekbuis NAVO?

Gabor Landman stelt duidelijk te zien dat De Balie niet langer een onpartijdig platform voor debat is. Medio 2023 liet De Balie een door Oekraïense soldaten buitgemaakte Russische tank tentoonstellen op het Leidseplein in Amsterdam “om bewustwording te creëren” over het conflict in Oekraïne. Op de website van het debatcentrum prijkt het logo van de NAVO. “Ik kende de Balie als een plek waar je gewoon je mening kon uiten, inmiddels lijkt het wel een communistisch partijcongres waar iedereen moet klappen.” De openlijke pro-Oekraïne koers van De Balie is opmerkelijk. Het debatcentrum wordt door de rijksverheid gezien als een instelling die van nationaal belang is. De Balie is opgenomen in de zogenaamde Culturele basisinfrastructuur (bis) en ontvangt daarom jaarlijks 250 duizend euro uit de schatkist. Daarnaast ontvangt De Balie ieder jaar ruim 800 duizend euro van de gemeente Amsterdam. Op projectbasis krijgt de instelling ook geld van de NAVO.



Gabor Landman | IMFOGRAFIE

BLIKOPENERS



Miljonairs aller landen, verenigt u

In de marge van het World Economic Forum (WEF) in Davos zijn de miljonairs van de wereld een hartverwarmend initiatief begonnen. Onder het motto *Time to win*, hebben zij een petitie gelanceerd voor hogere belastingen voor de rijken. “De kloof tussen de superrijken en iedereen daarbuiten wordt elke dag groter en strekt zich uit over wijken, landen en generaties”, schrijven de Millionaires for Humanity. “Een handvol mondiale oligarchen met extreme rijkdom heeft onze democratieën opgekocht, onze regeringen overgenomen, de vrijheid van onze media de mond gesnoerd, technologie en innovatie in een wurggreep genomen, armoede en sociale uitsluiting verdiept, en de afbraak van onze planeet versneld. Wanneer zelfs miljonairs, zoals wij, erkennen dat extreme rijkdom ten koste is gegaan van alles en iedereen, kan er geen twijfel over bestaan dat de samenleving gevaarlijk dicht bij de rand van de afgrond balanceert.” Een oplossing hebben de miljonairs ook. Zij eisen van de politiek: “Belast ons. Het is jullie plicht om dit te doen. Belast de superrijken.” Ben jij ook miljonair? Dan kun je de petitie ondertekenen. Enkele honderden miljonairs zijn je al voorgegaan. timetowin.world

Musk ziet sterren in Davos

Elon Musk, die de petitie voor hogere belastingen voor de rijken naar ‘piece’ – ‘a little piece of Greenland, a little piece of Venezuela’. Hij moest zelf erg lachen om zijn eigen grap. Hij wakte zo in elk geval de indruk héél kritisch te zijn op Trump. Verder toonde hij zich optimistisch over de toekomst van de mensheid. Volgens hem gaan *humanoid robots* in al onze behoeften voorzien. Musk: “Er zijn straks meer robots dan mensen. Iedereen krijgt er één en wil er één hebben. Wie zou

er geen robot willen hebben die op je kinderen let, je huisdier verzorgt en voor je behoeftige ouders kan zorgen.” Maar Musk beperkt zich niet tot planeet Aarde. “Het overkoepelende doel van mijn bedrijven is bewustzijn uit te breiden voorbij de aarde”, zei hij. Zijn bedrijf SpaceX “ontwikkelt rakettechnologie die erop is gericht om het leven en bewustzijn naar de maan te brengen, naar Mars en uiteindelijk naar andere sterrenstelsels.”



Palantir schiet immigratiedienst ICE te hulp

Iedereen heeft de beelden gezien van Alex Pretti die door agenten van de Border Patrol werd geëxecuteerd in Minneapolis. Het Department of Homeland Security, waar de immigratiediensten onder vallen, kwam met een verklaring die stelt dat Pretti met een pistool zwaaid, zich verzette tegen zijn arrestatie en werd gedood door *defensive shots*. Keiharde leugens. Pretti had een pistool bij zich, wat zijn grondwettelijke recht is in de VS. Dat was hem door de politie ontnomen. Hij lag op de grond, geveld door pepperspray. Hij werd door tien kogels geveld. Wat hij daarvoor deed: met zijn mobieltje filmen hoe de agenten een vrouwelijke demonstrante belaagden. In de VS is dat meestal wettelijk toegestaan, maar niet zonder risico’s. Een mobiele telefoon zendt ook signalen uit die kunnen worden gebruikt om de eigenaar te traceren. De officieren van immigratiedienst ICE beschikken over apparatuur om

dat te doen. ICE heeft inmiddels een database aangelegd van lastige demonstranten. De dienst krijgt daarbij hulp van Palantir, het met CIA-geld opgerichte data-analyseconcern van Peter Thiel en Alex Karp, dat in heel de VS en veel Europese landen overheden helpt bij het opsporen van lastposten. Het nieuwsmedium 404 Media onthulde dat Palantir voor ICE een tool heeft ontwikkeld, genaamd ELITE, waarmee personen kunnen worden gelokaliseerd en geanalyseerd. Dat belooft niet veel goeds voor anti-Israëldemonstranten, want Palantir zet zich actief in voor de staat Israël.

Iran: slachtoffer van geopolitieke strijd

We hebben deze week geworsteld over wat we over Iran moeten berichten. Het lijkt duidelijk dat de protestacties in Iran op zijn minst deels zijn georganiseerd door de CIA en de Mossad. De Israëlische geheime dienst riep op X Iraniers openlijk op tot de strijd. “*We are with you. Not only from a distance and verbally. We are with you in the field.*” Wat er lijkt te zijn gebeurd: de Amerikanen hebben er eerst voor gezorgd dat de waarde van de Iraanse munt, de rial, plotseling daalde. Dat was aanleiding voor protesten van ontevreden burgers. Die aanvankelijk vreedzame demonstraties werden al snel overgenomen door extreem gewelddadige en zwaar bewapende militanten die politieagenten en andere beambten doodschoten en moskeëën en andere gebouwen in brand staken. Deze acties waren lang van tevoren voorbereid. De militanten beschikten (volgens de New York Times) over zo’n 50.000 Starlinkterminals, apparatuur waar moeilijk aan te komen is, en die niet eens mag worden geleverd aan Iran. De Iraanse regering wist met Russische hulp de Starlink-communicatie te saboteren, waarna de opstand uitdoofte. Vele duizenden mensen gingen de straat op om vóór het regime te demonstreren. Daarover werd in de westerse media niets gemeld. Ondertussen sloegen de autoriteiten keihard terug, ongetwijfeld niet alleen ten koste van de gewapende opstandelingen, maar ook van vele vreedzame, hervormingsgezinde Iraniers. Zij werden vermorzeld tussen het Iraanse regime aan de ene kant en de door het Westen gesteunde bendes aan de andere kant. Het is de zoveelste tragedie voor het Iraanse volk, dat al decennia het slachtoffer is van een geopolitieke strijd die over hun hoofden wordt uitgevochten.

SIETSKE BERGSMA



Nederlanders beoordelen de verpakking, maar kijken niet wat er in de doos van Pandora zit



De vernietigende taal van Jetten en Bontenbal

“Een nieuwe politiek van fatsoen en verantwoordelijkheid”, zo heette het opiniestuk waar journalisten afgelopen december op doken alsof er een groot visiedocument was gepubliceerd. Het was een “uitnodiging” aan iedereen van Rob Jetten & Henri Bontenbal – ja, ze schreven echt een &-teken (een ampersand) tussen hun namen — om als land weer “samen vooruit te komen”, want: “Wij zijn onderdeel van een politiek die weer normaal doet. Wij kiezen voor een land dat vrij is in verbondenheid.”

Het tussenverslag pulde uit van dit soort smakeloze, zompige zinnen, die nu met de vorming van het nieuwe minderheidskabinet met de VVD de werkelijke kilheid erachter blootlegt. Dit aanstaand kabinet geeft met zijn aangekondigde plannen toe dat het uitsluitend (vriendjes)politiek voor de instituten bedrijft en geheel niet voor de mensen. De plannen zijn onversneden snobistische politiek voor de klimaat-, oorlog- en asiëindustrie. De zorg wordt ervoor uitgekleed, de belastingen gaan omhoog en de grote rood strik om die ‘normale politiek’ is het vernietigen van het boerenland. Via de diabolische regels van de stikstofregulatie. We kunnen alleen nog vrij in verbolgenheid zijn

over waar dat hele theaterstuk van die fatsoenlijke, uit de negativiteit van het rechtse kabinet herrijzende en met Nederlandse vlaggetjes wapperende kletsende klik in hetgees geresulteerd: een laatste duwtje naar de economische en maatschappelijke afgrond.

Ik begin niet voor niets met een flash-back naar dat tussenverslag en de verkiezingen. Omdat Nederlanders telkens de verpakking beoordelen en niet kijken wat er in die doos van Pandora zit. ‘Gaan voor normaal’ betekent: verder op de ingeslagen weg van de instituten. ‘Verbinding’ betekent: alle kikkers aan boord houden en iedereen die een radicale andere weg op wil, kapot maken. ‘Vooruit komen’ houdt in dat niets de vervolmaking van de internationale agenda’s mag hinderen. Kortom, politieke taal is allang geen kwestie van (slechte) oneliners meer, het is een instrument van propaganda — of zelfs hypnose. De poppetjes in de nieuwe regering hadden het over iets anders dan waar wij naar dachten te kijken: een vleugellam en intern kapot rechts kabinet. Dat laatste was voor D66, CDA en VVD slechts een vliegje in hun soep. *The long game* is het oude spelletje weer oppakken. Geruisloos, ontdaan van inhoud en met veel glimlachjes.

De technisch-theocratische taal van Rob Jetten, Henri Bontenbal en op dezelfde stekkerdoos aangesloten Dilan Yesilgöz is “taal zonder taal”, zoals de Duitse conservatief-revolutionair denker Friedrich Jünger het in zijn essay over politiek en taal, *Sprache und Kalkül* (1951), beschreef. Hij heeft het over de *Entwertung des Wortes*. Het woord dat zijn gewicht, zijn betekenis en zijn binding met de werkelijkheid verliest.

We zien het voor onze ogen gebeuren. Taal wordt “aufgeblasen” (opgeblasen) en tegelijk “entleert” (leeg gemaakt), zo stelde hij. De voorheen rijke ideeënwereld dient alleen nog om de onzin van enige materie te voorzien. Zoals je een hart-longmachine aansluit op een hersendood lichaam. Politieke documenten, verklaringen, persberichten, verkiezingsprogramma’s, interviews, speeches, stuk voor stuk lopen ze op betekenis en inhoud net zo snel leeg als je ze begripsmatig kunt bijhouden. Het voelt en ruikt nergens naar, het animeert en inspireert niet. Het vernietigt. Technocratische taal is onwaar bovend, maar niet slechts op een leugenachtige manier — dat kun je ergens nog rechtzetten —, maar op een minachtende manier. Zoals Jünger stelt: de leugen heeft plaatsgemaakt voor kale,

stereotiepe, holle formuletaal (*Formel-sprache*) “die geen werkelijkheid meer wil uitdrukken, maar alleen nog wil mobiliseren en beheersen”. Het is een manier van jezelf uitdrukken zodat er in feite niet meer met je te debatteren valt. Levenloze materie verandert immers niet door tegenspraak. Dat begreep Rutte ook al heel vroeg.

‘Henri Bontenbal & Rob Jetten’ gebruiken politieke leuzen als knuppels: kort, hard, herhalend, zonder nuance. De knuppel is er om door te stomen en te vernietigen, niet om te overtuigen. Als ze het hebben over ‘confrontatiepolitiek’ (als iets slechts), “hoopvolle politiek” of een “ambitieuze agenda”, dan zetten ze iedereen op het verkeerde been. Confrontatiepolitiek is in de echte betekenis namelijk een politiek waarin onwaarheden worden gecorrigeerd door waarheden, waarin strijd om ideeën confrontaties opleveren, die de werkelijk “normale manier” zouden moeten zijn. De uitdaging voor de komende tijd is de taal weer terug te veroveren en van Formelsprache weer levendige taal te maken. Waar de emotie en ziel weer in zit, waar we zeggen wat we bedoelen. En waar de knuppels geen antwoord op hebben. ■

Trumps Vredesraad: bestuursmodel voor de nieuwe wereldorde?

Gaza wordt “het model voor een nieuwe Trumpiaanse wereldorde”, voorspelt journalist Jonathan Cook. Jurist Pascal Lottaz is verbijsterd over de opzet van Trumps Vredesraad (‘Board of Peace’). De structuren van de VN worden gesloopt en de Amerikaanse president wordt alleenheerser over een geheel nieuwe Internationale Organisatie die in de hele wereld kan worden uitgerold, stelt Lottaz. Onderzoeker Jacob Nordangard denkt dat de Vredesraad het fundament wordt van een nieuwe “globale technocratie”.

Karel Beckman

“Nog nooit heb ik een blauwdruk gezien van een internationale organisatie die me zo deed denken aan een feodaal koninkrijk”, schrijft de Zwitserse jurist Pascal Lottaz op zijn substack Neutrality Studies over Donald Trumps zogeheten Vredesraad (Board of Peace). Lottaz toont zich stomverbaasd over de organisatie die Trump heeft ontworpen. “Trump lijkt erop uit te zijn een eigen, heel persoonlijke Internationale Organisatie te creëren, die alle macht in zijn handen concentreert en die zal voortbestaan nadat zijn presidentschap is beëindigd.”

De Vredesraad is een uitvloeisel van een resolutie van de VN Veiligheidsraad van 17 november 2025. Deze resolutie voorziet slechts in de oprichting van een nieuw bestuur voor Gaza, maar het Handvest van Trumps Vredesraad gaat veel verder dan dat. Het woord Gaza komt zelfs niet voor in het Handvest, merkt Lottaz op.

“Het kolonialisme is weer helemaal terug. Miljardairs en hun gevolg, met hun roofzuchtige instincten, bepalen straks het lot van zwakke staten.”

De voorzitter van de Vredesraad is al bekend, dat is Donald Trump zelf. Het is sowieso ongebruikelijk bij het oprichten van een internationale organisatie om meteen een voorzitter te benoemen, schrijft Lottaz, maar Trump gaat een

paar stappen verder. Hij heeft zichzelf benoemd tot voorzitter voor het leven en hij mag persoonlijk zijn opvolger benoemen. Dat zou bijvoorbeeld zijn zoon of schoonzoon kunnen zijn. Hij bepaalt daarnaast wie er in het bestuur komen te zitten — en wie niet — en hij heeft een veto over alle besluiten van het Bestuur.

De Vredesraad kent kortom geen enkele vorm van inspraak of democratische besluitvorming. Trump en het Bestuur hoeven aan niemand verantwoording af te leggen. Er is ook niet voorzien in een onafhankelijke instantie om conflicten op te lossen. Trump heeft zichzelf zelfs het recht toebedeeld de hele organisatie op te heffen als hij daartoe aanleiding ziet.

Ondanks deze bizarre opzet wordt de Vredesraad een door de VN erkende internationale organisatie, zodra het Handvest door drie landen is geratificeerd. Dit betekent dat de bestuursleden en functionarissen diplomatieke immuniteit krijgen en speciale ‘extraterritoriale privileges’. Ze kunnen niet juridisch worden vervolgd. Trump kan via de Vredesraad eigendom over land verwerven dat buiten elke nationale wetgeving valt, stelt Lottaz vast. “Er wordt een internationale organisatie opgetuigd die buiten alle nationale en internationale wetten valt.”

Hoewel Trumps vredesraad wordt bedolven onder de kritiek van juristen en mensenrechtenactivisten — “de wijze waarop Trump gebruikmaakt van de genocide in Gaza om een eigen Internationale Organisatie op te zetten is schaamteloos”, schrijft Lottaz — krijgt hij aardig wat steun voor zijn project. Er hebben zich inmiddels 22 landen aangemeld die willen deelnemen aan het Be-

stuur van de Vredesraad, waaronder de meeste Arabische landen als Saoedi-Arabië, Egypte en Marokko, belangrijke islamitische landen als Pakistan, Indonesië en Turkije en Amerikaanse bondgenoten als Argentinië en Paraguay. Van de Europese landen doen tot dusver alleen Hongarije, Kosovo en Bulgarije mee en — verrassenderwijs — Wit-Rusland, Nederland, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk hebben voor de eer bedankt. China, India en Rusland be-raden zich nog. De landen die hebben toegehaapt, mogen drie jaar in het bestuur zitten. Als ze in het eerste jaar 1 miljard dollar overmaken, mogen ze langer blijven. Trump, die zelf niks betaalt, bepaalt of het lidmaatschap wordt verlengd. Lottaz: “Ongetwijfeld zal Trump verlenging van het lidmaatschap aanbieden tegen een fors prijskaartje.”

Trump steekt de ambities die hij heeft met zijn Vredesraad niet onder stoelen of banken. Hij omschrijft het als “een gedurfde nieuwe aanpak voor het oplossen van internationale conflicten”. Journalist en Midden-Oostenspecialist Jonathan Cook omschrijft het plan een stuk cynischer als “het model voor een nieuwe Trumpiaanse wereldorde”. In dit kleine Palestijnse gebied, schrijft hij, “wordt de weg geplaveid naar de overname van Venezuela en Groenland. Ik en anderen waarschuwen al heel lang dat de Palestijnen proefdiëren zijn, niet alleen voor het testen van nieuwe wapens en surveillance-technieken, maar ook voor een nieuw bestuursmodel dat korte metten maakt met de naoorlogse structuur van de VN.”

Cook wijst erop dat het Internationale Hof van Justitie en het Internationale Strafhof door de VS al min of meer buiten werking zijn gesteld (de rechters van het Internationale Strafhof hebben te maken met draconische Amerikaanse sancties) en dat de Amerikanen niet voor niets onlangs 66 VN- en andere internationale organisaties hebben verlaten. Cook: “Het kolonialisme is weer helemaal terug. Miljardairs en hun gevolg, met hun roofzuchtige instincten, bepalen straks het lot van zwakke staten. Trump heeft zichzelf gebombardeerd tot opperhoofd van dit nieuwe imperialistische avontuur, een moderne versie van de East

India Company (vergelijkbaar met de VOC — red.) die de wereld twee eeuwen lang heeft leeggeplunderd.”

Israël, voegt Cook eraan toe, droomt er al jaren van de VN te slopen. Geen land is zo vaak veroordeeld door de VN dan de Joodse staat. Kort nadat Trump zijn Vredesraad had aangekondigd, walsten bulldozers in Oost-Jeruzalem het gebouw van de UNRWA plat, de VN-hulporganisatie voor de Palestijnen. Volgens Cook is het doel van de Vredesraad de volledige verdrijving van de Palestijnen. Israël heeft Gaza inmiddels opgedeeld in twee delen. 60 procent van het land, ten oosten van de zogeheten ‘gele lijn’, is ingenomen door het Israëlische leger. De 2,1 miljoen Palestijnse inwoners van Gaza zijn bijeengegedreven in de overige 40 procent. Het Israëlische leger heeft niet alleen de meeste huizen, ziekenhuizen, overheidskantoren, scholen en infrastructuur in Gaza verwoest, maar ook 90 procent van de landbouwgrond, aldus Cook. ■

Een nieuw wereldbestuur met oude bekenden

Hoe de Board of Peace er precies uit komt te zien, is nog niet officieel bekend, maar de uitnodigingen die Trump heeft gestuurd naar zo’n zestig landen om deel te nemen, zijn aan alle kanten uitgelekt. Uit de plannen blijkt dat onder het overkoepelend bestuur van de Vredesraad drie organen vallen: een Internationale Stabilisatiemacht (ISF), een militaire eenheid onder leiding van een Amerikaanse generaal, een algemene uitvoerende raad van bestuur (Executive Board) en een speciale raad van bestuur voor Gaza (Executive Board), waarvan Sigrid Kaag deel uitmaakt. In geen van deze organen zijn Palestijnen vertegenwoordigd. Die komen pas aan bod in het Nationaal Comité voor het Bestuur van Gaza, dat ondergeschikt is aan de Gaza Executive Board.

Karel Beckman

Wie er in Executive Board van de Vredesberaad komen te zitten, is ook al bekend: Tony Blair, Susie Wiles, Martin Edelman, Marc Rowan, Marco Rubio, Steve Witkoff, Ajay Banga, Robert Gabriel en Trumps schoonzoon Jared Kushner. De meesten zijn vertrouwelingen van Trump, aangevuld met een aantal bekende neoliberale globalisten, zoals Tony Blair en Ajay Banga. Veel van hen zijn Joods.

Banga, onder Joe Biden benoemd tot president van de Wereldbank, is voormalig directeur van Mastercard en bestuurslid van grote investeringsfondsen als Exor (van de Italiaanse Agnelli-familie) en General Atlantic. Hij zat met Kamala Harris in het bestuur van het Partnership for Central America, een door de Amerikaanse regering gesponsord ‘ontwikkelingsfonds’. Banga zit sinds 2024 in het bestuur van het World Economic Forum (WEF), is

voormalig lid van de Trilateral Commission, de netwerkclub opgericht door David Rockefeller, en staat bekend als klimaatactivist. Hij is lid van Richard Branson’s ‘B-Team’ samen met Christiana Figueres, ex-directeur van de VN-klimaatorganisatie IPCC en de Zwitserse miljardair en co-voorzitter van het WEF, André Hoffman.

De zeer invloedrijke Susie Wiles, voormalig campaignmanager van Trump, die bekendstaat als een “fanatieke christelijke zionist”, is Stafchef van het Witte Huis — de eerste vrouw in die functie. Zij werkte voorheen bij enkele van de grootste lobby-firma’s in de VS, Mercury Public Affairs en Ballard Partners. In die hoedanigheid werkte zij voor cliënten als farmareuzen Pfizer en Gilead Sciences, GAVI, de belangengclub van vaccinproducenten van Bill Gates en de United Nations Foundation, die de uitrol van de Pfizer vaccins wereldwijd organiseerde.

Edelman is net als Witkoff een Joodse vastgoedmakelaar. Hij heeft nauwe banden met de regering van de Verenigde Arabische Emiraten. Marc Rowan, een Joodse zakenman en miljardair, is CEO en mede-oprichter, met Leon Black, van het investeringsfonds Apollo Global Management, dat over 840 miljard dollar aan vermogen beschikt. Hij doneerde 1 miljoen dollar voor de verkiezingscampagne van Trump. Zijn partner Leon Black moest in 2021 terugtreden als bestuurder toen bleek dat hij 158 miljoen dollar had betaald voor ‘belastingadvies’ aan Jeffrey Epstein.

Het VN-logo in blauw en het nieuwe logo van The board of Peace in goudkleur



De ultieme neoliberale globalist is de voormalige Britse premier Tony Blair, die op het topoverleg van de G8 in Gleneagles 2005 het klimaat hoog op de internationale agenda wist te krijgen. Blair is groot voorstander van smart cities en digitale ID. Hij wordt gezien als degene die premier Keir Starmer ertoe aanzette het digitale ID in het Verenigd Koninkrijk verplicht te maken. Blair wil samen met Christiana Figueres, ex-directeur van de VN-klimaatorganisatie IPCC en de Zwitserse miljardair en co-voorzitter van het WEF, André Hoffman.

De zeer invloedrijke Susie Wiles, voormalig campaignmanager van Trump, die bekendstaat als een “fanatieke christelijke zionist”, is Stafchef van het Witte Huis — de eerste vrouw in die functie. Zij werkte voorheen bij enkele van de grootste lobby-firma’s in de VS, Mercury Public Affairs en Ballard Partners. In die hoedanigheid werkte zij voor cliënten als farmareuzen Pfizer en Gilead Sciences, GAVI, de belangengclub van vaccinproducenten van Bill Gates en de United Nations Foundation, die de uitrol van de Pfizer vaccins wereldwijd organiseerde.

Edelman is net als Witkoff een Joodse vastgoedmakelaar. Hij heeft nauwe banden met de regering van de Verenigde Arabische Emiraten. Marc Rowan, een Joodse zakenman en miljardair, is CEO en mede-oprichter, met Leon Black, van het investeringsfonds Apollo Global Management, dat over 840 miljard dollar aan vermogen beschikt. Hij doneerde 1 miljoen dollar voor de verkiezingscampagne van Trump. Zijn partner Leon Black moest in 2021 terugtreden als bestuurder toen bleek dat hij 158 miljoen dollar had betaald voor ‘belastingadvies’ aan Jeffrey Epstein.

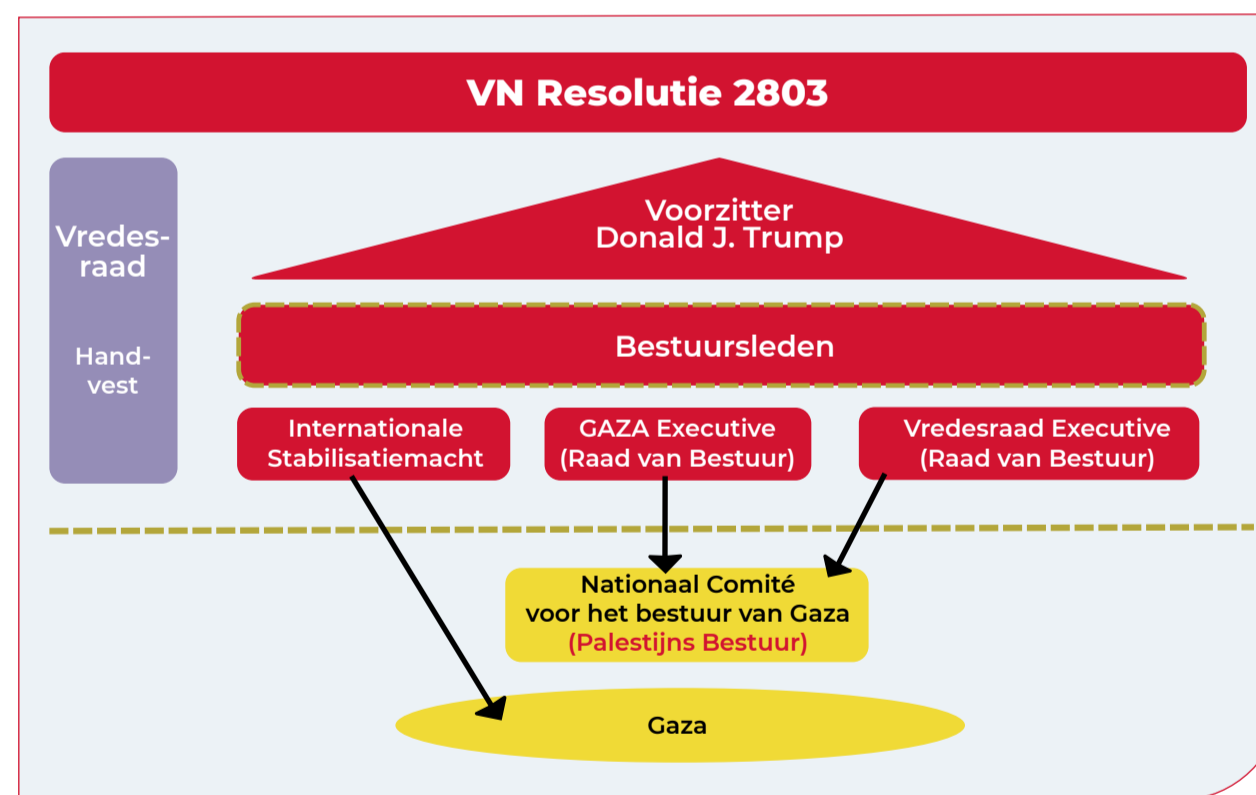
De onafhankelijke Zweedse onderzoeker Jacob Nordangard, die di-

verse boeken heeft geschreven over de Rockefeller en andere schaduwmachten, stelt op zijn substack droog vast dat de leden van Trumps Executive Board “nou niet bepaald passen bij de MAGA (Make America Great Again) beweging”, die zich juist afzette tegen het globalisme. Hij vindt het opvallend dat Trump zijn Vredesraad uitgerekend presenteerde in Davos bij het World Economic Forum, waar hij in het verleden erg kritisch op was. Nordangard denkt dat de Board of Peace weleens het begin kan zijn van een al lang geleden voorbereid plan: de vestiging van een nieuwe, technocratische, autoritaire *New Earth Order*.

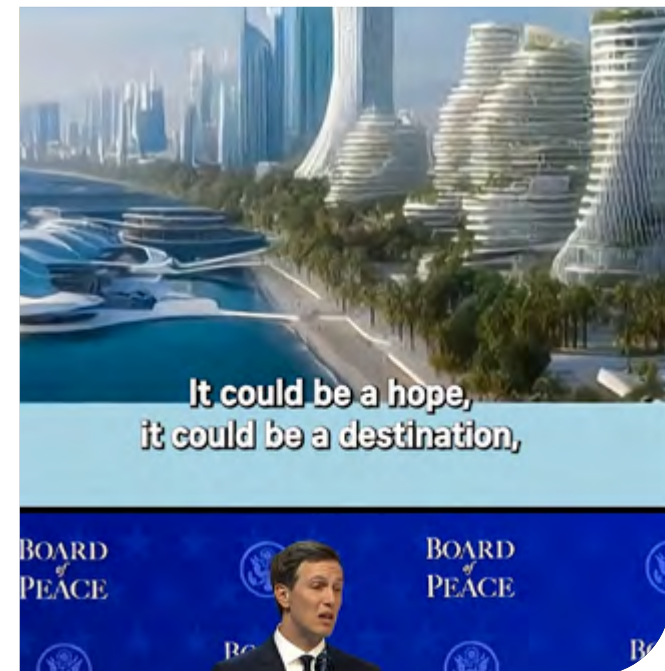
Nordangard verdenkt Trump er al langer van dat hij, al dan niet bewust, is aangesteld om de komst van een nieuwe wereldorde in te luiden. “Hij heeft de rol van sloper die de weg vrij moet maken voor de verlichte technocratie die eraan komt”, schreef hij onder meer in deze krant. “Historicus en adviseur van het WEF Yuval Harari merkte eerder op dat de verkiezing van Trump de ontmanteling van het oude systeem zal versnellen. Het heeft er alle schijn van dat dit precies de bedoeling is. Trump is de sloper die van de elite de taak heeft gekregen om de wereldorde van het Amerikaanse imperium te beëindigen en in chaos te storten, en zo de weg vrij te maken voor een nieuwe internationale orde.”

Nordangard, die denkt dat de klimaatagenda zijn langste tijd heeft gehad en nu wordt vervangen door ‘rechtse’ thema’s, vermoedt dat de Vredesraad de VN Veiligheidsraad zou kunnen gaan vervangen. “De Board of Peace zal fungeren als een soort oorlogskabinet dat de weg vrijmaakt voor een globale technocratie.” ■

Nordangard, die denkt dat de klimaatagenda zijn langste tijd heeft gehad en nu wordt vervangen door ‘rechtse’ thema’s, vermoedt dat de Vredesraad de VN Veiligheidsraad zou kunnen gaan vervangen. “De Board of Peace zal fungeren als een soort oorlogskabinet dat de weg vrijmaakt voor een globale technocratie.” ■



Videostill uit daki.nl/ytoutupe-gaza



Gaza wordt smart city met digitaal geld en biometrische bewaking

Trumps schoonzoon Jared Kushner heeft op het World Economic Forum in Davos een plan gepresenteerd om Gaza te transformeren tot een combinatie van toeristische trekpleister en ict-hub. Als het aan Trumps schoonzoon ligt, komt het gebied vol te staan met luxe appartementen, toeristische resorts en datacenters.

Het *Master Plan*, ook wel het Gaza Riviera-plan genoemd, is zwaar bekritiseerd door mensenrechtenactivisten die het zien “als een poging om de Palestijnen te verjagen en een kapitalistische dystopie te bouwen op de ruïnes van Israëls genocide”, schrijft Sharon Zhang van de website Truthout. Volgens de Palestijns-Amerikaanse schrijfster Susan Abulhawa is het doel van het plan om Gaza’s oorspronkelijke karakter uit te wissen en wat overblijft van de Gazaanse bevolking te reduceren tot goedkope arbeidskrachten. “De tradities en sociale structuren van de Palestijnen worden volledig uitgewist.”

Het plan van Kushner is al minstens twee jaar in de maak, schrijft journa-

list Jonathan Cook. In februari 2024 omschreef Kushner de Gaza-oorlog als “een vastgoedconflict”. Hij stelde voor dit “waardevolle kustgebied” te ontwikkelen nadat het was “schoongeveegd” (“cleaned up”). Kushner publiceerde vorig jaar samen met vastgoedmakelaar Steve Witkoff, een goede vriend van Trump, een prospectus van veertig pagina’s waarin ze hun plannen presenteerden aan investeerders. Witkoff verklaarde in oktober vorig jaar op de Amerikaanse tv dat hij al twee jaar had gewerkt aan het Masterplan, op aandringen van Kushner. Een half jaar geleden deelde Trump via sociale media een flitsende video waarin hij en Netanyahu in zwemkleding onderuit lagen op

strandstoelen in Gaza, nippend aan een cocktail. “De Israëlische bombardementen waren dus bedoeld om Gaza bouwrijp te maken”, concludeert Cook.

Het plan van Kushner kreeg veel aandacht in de media. Minder aandacht was er voor een ander, concreter initiatief dat op redelijk korte termijn kan worden uitgevoerd en afkomstig van het Civil-Military Coordination Center (CMCC). Deze organisatie is op 17 oktober 2025 opgezet door de Amerikaanse strijdkrachten (US Central Command), als onderdeel van het ‘staakt-het-vuren’ dat was overeengekomen. Bij het CMCC, gevestigd in Kiryat Gat in

“Deze gemeenschap, die in Rafah wordt opgezet, is de blauwdruk voor hoe heel Gaza eruit komt te zien”

het zuiden van Israël, werken mensen uit tientallen landen, waaronder Nederland. Het doorgaans goed geïnformeerde medium Drop Site meldt dat het CMCC het plan heeft een woonwijk te ontwikkelen voor 25.000 Palestijnen op een gebied van 1 vierkante kilometer. De wijk, die ten oosten van de ‘gele lijn’ komt te liggen, in door het Israëlische leger gecontroleerd gebied, gaat streng worden bewaakt. Inwoners moeten zich biometrisch identificeren. Hun gegevens worden vastgelegd in een register gebaseerd op de ID-nummers van Palestijnen die zijn uitgegeven door Cogat, de afdeling van het Israëlische leger

die verantwoordelijk is voor Palestijnse burgerzaken in Gaza en de Westoever.

Onder het plan moeten alle economische transacties digitaal worden uitgevoerd met elektronische Shekel wallets, met andere woorden, een door Israël uitgegeven, controleerbare digitale munt. De bewoners worden ook onderworpen aan heropvoedingsprogramma’s om “radicalisering te voorkomen”. “Deze gemeenschap, die in Rafah wordt opgezet, is de blauwdruk voor hoe heel Gaza eruit komt te zien”, stelt Jonathan Whittal, een hoge VN-functionaris die van 2022 tot 2025 in Gaza werkte. “Nadat Gaza

is gesloopt en uitgegherd, worden nu op de puinhopen deze wijken gebouwd. Het zijn bestuurslaboratoria (governance labs) voor totale controle en onderwerping.” ■

Artikel Pascal Lottaz:
 ▶ daki.nl/trump-board-peace
 Artikel Jacob Nordangard:
 ▶ daki.nl/peacedeal-newworldorder

Op Nordangards substack, The Pharos Chronicles, is ook een complete lijst te vinden van Young Global Leaders van het WEF.

GEMEENTEN WERKEN AAN BIG BROTHER-ACHTIG 'FEDERATIEF DATASTELSEL'

ESSAY

De stille transformatie tot digitale surveillancestaat

Grotendeels buiten het zicht van het publiek, ontwikkelt de overheid een digitale infrastructuur waarin alle gegevens van burgers bijeengebracht worden en die de basis gaat vormen voor het overheidsbeleid. Het initiatief staat bekend als het Federatief Datastelsel (FDS), waarbij onder meer datasets van overheden, bedrijven en zorg- en kennisinstellingen worden gekoppeld. Deze digitalisering, die zich voornamelijk afspeelt in technische werkgroepen, heeft een diepgaande en mogelijk onomkeerbare impact op de fundamenten van onze maatschappij en de verhouding tussen burger en staat. Volgens onafhankelijk onderzoeker Maartje van den Berg dreigt de Nederlander te veranderen in een Glazen Burger, een persoon zonder privacy, waar de overheid dwars doorheen kan kijken.

Maartje van den Berg

De drijvende kracht achter de digitale transformatie van Nederland is de wens van de Europese Commissie om digitale soevereiniteit te bereiken. Europa wil niet langer afhankelijk zijn van de Verenigde Staten en China. Er moet een ééngemaakte Europese digitale ruimte komen, waarin data veilig en betrouwbaar kan stromen. Voor dit doel is het European Digital Infrastructure Consortium (EDIC) opgericht, dat samenwerking tussen overheden, universiteiten en bedrijven bevordert, gebaseerd op "diversiteit, met open standaarden, open protocollen, open source en digital commons".

In ons land vertaalt zich dit in beleid dat erop is gericht binnen alle lagen van de overheid volledig datagedreven te gaan werken, waarbij uiteindelijk op allerlei terreinen — gemeentelijke diensten, verkeer, veiligheid, belastingdienst, energiegebruik, zorg, sociale voorzieningen, woningbouw, enzovoort — beslissingen worden genomen met algoritmen. Het technische hart van deze operatie is het Federatief Datastelsel (FDS), dat is ontworpen om data uit allerlei verschillende, van elkaar afgescheiden bronnen, bij elkaar te brengen. Tot voor kort kon data alleen worden samengevoegd door het te kopiëren van de ene bron naar de andere,

In straten zuigen steeds meer camera's en sensoren data op die ook aan dit systeem worden geleverd. Er wordt zelfs data onder de straten verzameld.

maar in het nieuwe systeem kan data direct en real-time uit uiteenlopende bronnen worden opgevraagd en samengevoegd. Dit gebeurt via gestandaardiseerde API's (Application Programming Interfaces). Een API is een set van regels die het mogelijk maakt dat software-toepassingen 'met elkaar kunnen praten'. Het betekent dat uiteenlopende datasets, bijvoorbeeld afkomstig van buurtteams, patiëntendossiers, politie, verkeerscamera's, belastingdienst, energiemaatschappijen, uitkeringsinstanties, enzovoort, aan elkaar kunnen worden gekoppeld. Dit is ook precies

wat er gaat gebeuren. Volgens de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), die het FDS als een speerpunt beschouwt, is een dergelijke koppeling essentieel voor een betere dienstverlening en om complexe maatschappelijke opgaven, zoals de energietransitie en de woningbouwcrisis, effectief aan te kunnen pakken.

De metadata die wordt gebruikt voor het FDS is onder meer afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Denk daarbij aan gegevens over verhuisbewegingen van gezinnen, inclusief data over inkomsten, toeslagen, zorggebruik en samenstelling van de gezinnen. Zelfs schooladviezen en 'achtergrondkenmerken' van leerlingen worden door CBS aangeleverd. Het FDS moet dit data-aanbod verder uitbreiden door tien verschillende basisregistraties aan elkaar te gaan koppelen. Het gaat onder meer om de Basis Registratie Personen (BRP), het Kadaster, het Handelsregister, Basis Registratie Adressen en Gebouwen en het Kentekenregister. In de toekomst worden hier nog allerlei andere databronnen — uit de zorg, het sociaal domein en de woningbouw alsmede basisgegevens van alle Nederlandse overheidsinstanties, van ministeries tot gemeentehuizen — aan toegevoegd. In straten zuigen steeds meer camera's en sensoren data op die ook aan dit systeem worden geleverd. Er wordt zelfs data onder de straten verzameld: de afgelopen jaren lagen veel wegen en trottoirs open omdat er sensoren op ondergrondse leidingen, buizen en kabels werden bevestigd.

De tot dusver meest tastbare en verregaande toepassing van het data-ecosysteem dat in stilte wordt opgetuigd, is de 'Spatial Digital Twin': een virtuele, real-time kopie van de fysieke werkelijkheid. Verschillende gemeenten beschikken inmiddels over zo'n digitale kopie van hun omgeving, die wordt gevoed met een constante stroom van data over verkeersstromen, luchtkwaliteit, temperatuur, geluid, energieverbruik, bodemgesteldheid en zelfs 'sociale dynamiek', dat wil zeggen informatie over de sociale samenstelling en veiligheid van straten, buurten en wijken.

Deze 'digital twins' worden ontwikkeld binnen het publiek-private samenwerkingsverband Dutch Metropolitan Innovations (DMI), waarin 41 middelgrote gemeenten en diverse Nederlandse en buitenlandse bedrijven participeren. Een voorbeeld is de gemeente Zwolle, die in 2023 een Digital Twin heeft ingezet om de herinrichting van de wijk

Assendorp te plannen. De wijk kampte volgens de gemeente met te veel auto's en te weinig groen. Data uit mobiele telefoons die de locatie van de eigenaar doorgeven ('floating car data'), verkeerssensoren, en data van mobiliteitsonderzoeken en het CBS werden gecombineerd in een programma ('De Hub locator') van het grote Amster-

Ze kunnen mensen gaan oppakken op basis van data om problemen te voorkomen

damse, internationaal opererende adviesbureau Goudappel. Op basis daarvan werd de wijk volledig omgegooid, met nieuwe wegen, kruispunten, 'hubs' voor deelauto's en parkeerplaatsen buiten de wijk.

In Heerlen gaat het nog een stap verder. Deze stad wordt omgevoerd tot de eerste 'Social Digital Twin' in Europa, zo valt te lezen op de website van de gemeente: "De Social Digital Twin is een digitaal model van de stad dat data gebruikt om de leefbaarheid en veiligheid in buurten in kaart te brengen en te voorspellen. De gemeente wil hiermee sneller en effectiever inspelen op veiligheids- en leefbaarheidsvraagstukken in wijken." Voor dit 'innovatieve project' heeft Heerlen 5 miljoen euro ontvangen uit het European Urban Initiative programma. Het project is gestart op 1 oktober 2025 en loopt tot en met maart 2029, met partners als het Innovatielab Politie Nederland, de Universiteit Maastricht en de Brightlands Smart Services Campus.

De VNG beschrijft in de trendanalyse AI en algoritmes (2025) een groeipad voor deze technologie in 'vijf fasen van volwassenheid'. Waar de meeste gemeentelijke digital twins zich nu nog in de eerste, beschrijvende fase bevinden, groeien ze door naar voorspellen, begrijpen, en uiteindelijk naar een vijfde, autonome fase. In dat stadium zou een simulatie, door gebruik te maken van kunstmatige intelligentie, zelfstandig — zonder menselijke tussenkomst — besluiten kunnen nemen op basis van toekomstige scenario's.

Hoezeer dit soort technieken mis kunnen gaan, hebben we gezien in de toe-



Illustratie: Leon Baaren aka The Artoonist

slagenaffaire. Dat is nog niets vergeleken bij wat er op ons afkomt. Stel je voor dat er op basis van metadata en algoritmes wordt besloten dat er extra handhaving in een wijk moet komen. In de praktijk betekent dit dat er meer politie en meer (camera)toezicht komt. Dit levert nog meer data over misstanden op die aan 'het systeem' worden gevoed, waardoor er nog meer toezicht en handhaving komt, enzovoorts. Een negatieve feedback loop waarbij een probleemwijk in steeds diepere ellende komt. De verleiding voor de autoriteiten om 'pre-crime' maatregelen te nemen zal alleen maar sterker worden. Ze kunnen mensen gaan oppakken op basis van data om te voorkomen dat er problemen ontstaan. Daarmee komt ons rechtstelsel op de helling te staan.

Hier komt bij dat de EU ook werkt aan de invoering van een digitale identiteit.

Wij worden een 'Glazen Burger', die voor overheid en bedrijven volledig "doorzichtig" is

Nog dit jaar zal de Nederlandse overheid de burgers een 'eID-wallet' aanbieden, waarin alle mogelijke gegevens van burgers kunnen worden opgeslagen. In combinatie met het FDS dreigen we in een dystopisch surveillance-systeem terecht te komen. Wij worden 'Glazen Burgers'. Deze term komt uit het debat over privacy en digitalisering en verwijst naar het beeld van een burger die voor overheid en

bedrijven volledig "doorzichtig" is omdat al zijn digitale gegevens over zijn doen bekend zijn, en aan elkaar zijn gekoppeld. Zodra we allemaal zijn voorzien van een eID-wallet met officiële identiteitsgegevens, documenten en meer, een app waarmee we ons off- en online moeten identificeren bij overheidsdiensten en commerciële diensten, heeft het net van het FDS zich definitief gesloten.

We staan op een belangrijk en mogelijk beslissend kruispunt in onze digitale evolutie. De ontwikkeling van het Federatief Datastelsel en de bijbehorende technologieën biedt onmiskenbaar kansen voor een efficiëntere, datagestuurde en duurzamere samenleving. Tegelijkertijd brengt de huidige koers, die wordt gekenmerkt door een focus op technologische oplossingen en een gebrek aan publiek debat, serieuze risico's met zich mee voor onze privacy, autonomie en de

democratische controle op de overheid. Er wordt een technocratische surveillance-architectuur opgetuigd waarin de burger steeds transparanter wordt voor de overheid en de markt, terwijl de besluitvorming achter die systemen steeds ondoorzichtiger wordt.

De vraag daarbij is niet óf we technologie moeten inzetten, maar hóe we dat doen en wie daarover beslist. Gaan we verder op een pad waar data en geautomatiseerde systemen een steeds centralere rol krijgen in de besturing van onze samenleving? Of kiezen we voor een

model waarin technologie dient als een hulpmiddel, maar de menselijke maat, ethische principes en democratische waarden leidend blijven? Dit is geen technisch vraagstuk dat kan worden overgelaten aan experts en beleidsmakers. Het is een fundamentele maatschappelijke keuze over de toekomst die we willen bouwen. Het is essentieel dat we hierover een breed, open en eerlijk gesprek voeren. Alleen dan kunnen we bewust de toekomst vormgeven waarin technologie ons dient, in plaats van ons beheerst. ■

De Risico's en Onbeantwoorde Vragen

Transparantie en Democratische Controle
Cruciale beslissingen over de architectuur van onze digitale infrastructuur, met een enorme maatschappelijke impact, worden genomen in technische werkgroepen en via complexe, langlopende inkoopprocedures (zoals het Gemeentelijke Gemeenschappelijke Infrastructuur-contract met Microsoft). Deze processen voltrekken zich grotendeels buiten het directe zicht en de controle van de Gemeenteraad en de Tweede Kamer. De complexiteit van de materie en de aanhoudende roep om 'versnelling' maken een gedegen democratische weg en controle nagenoeg onmogelijk.

Recente Europese voorstellen, zoals de 'Digital Omnibus' die voortbouwt op het Draghi-rapport (2024) waarin wordt gepleit voor veel meer gezamenlijk Europees beleid, lijken de strenge regels van de privacywet (AVG) te willen versoepelen om breder gebruik van persoonsgegevens voor het trainen van AI-modellen mogelijk te maken. Privacy-organisaties zoals Noyb waarschuwen dat dit kan gebeuren via een versnelde procedure, zonder diepgaande toetsing en met slechts een theoretische 'opt-out' mogelijkheid die in de praktijk voor burgers nauwelijks werkbaar is.

De Zwarte Doos van Algoritmes
De effectiviteit en eerlijkheid van een datagedreven overheid hangt af van de betrouwbaarheid van de gebruikte algoritmes. De Algemene Rekenkamer concludeerde echter in een focusonderzoek in 2024, dat de Rijksoverheid van een groot deel van haar eigen AI-systemen niet weet of ze naar behoren werken. Voor meer dan de helft van de 433 geïdentificeerde AI-systemen zijn de kansen niet afgewogen tegen de risico's. Er is bovendien een prikkel om risico's laag in te schatten — slechts dertien systemen werden als 'hoog risico' aangemerkt. Het feit dat het kabinet het nog niet oppoortuut vindt om het wettelijk te verplichten, versterkt de zorgen over een gebrek aan transparantie en accountability.

Infrastructuur en Gezondheid
De real-time dataoverdracht die nodig is voor 'smart cities' en Digital Twins vereist een fijnmazige infrastructuur van 5G en in de toekomst 6G. De uitrol hiervan vindt plaats terwijl er, volgens kritische wetenschappelijke rapporten, nog onvoldoende onafhankelijk onderzoek is gedaan naar de langetermijneffecten op de volksgezondheid, met name bij de hogere mmWave-frequenties. Het voorzorgsprincipe, dat zou moeten gelden bij wetenschappelijke onzekerheid over potentieel ernstige risico's, lijkt hier stelselmatig te worden genegeerd.

Wat kunnen bewoners en raadsleden doen?

- Vragen die bewoners en raadsleden kunnen stellen aan hun gemeente als deze een Digital Twin in ontwikkeling heeft:
- Welke persoonsgegevens van bewoners worden verwerkt in de Digital twin?
- Welk algoritme wordt gebruikt bij de Digital twin?
- En is hiervoor een DPIA (onderzoek naar de privacyrisico's van verwerking van persoonsgegevens) opgesteld?
- Op welke juridische basis (AVG-artikelen, wetgeving) verzamelt en verwerkt de gemeente persoonsgegevens van bewoners binnen het Digital Twin-project?
- Welke technische en organisatorische maatregelen zijn getroffen om de gegevens van bewoners te beschermen tegen ongeautoriseerde toegang of datalekken?
- Wie binnen de gemeente en bij partners heeft toegang tot de data, en hoe wordt dit getoetst en verantwoord?
- Hoe worden bewoners geïnformeerd over welke gegevens van hen worden verzameld, hoe deze worden gebruikt en hoe lang deze worden bewaard?
- Welke mogelijkheden hebben bewoners om hun gegevens in te zien, te corrigeren of te laten verwijderen?
- Hoe wordt gemeten of het Digital Twin-project daadwerkelijk bijdraagt aan de leefbaarheid, veiligheid en efficiëntie, zonder dat dit leidt tot ongewenste beïnvloeding van bewonersgedrag?
- Wordt het project periodiek geëvalueerd door een onafhankelijke partij?
- Hoe wordt de gemeenteraad geïnformeerd over de voortgang, resultaten en eventuele risico's binnen het kader van Smart City-innovatie, met bijzondere aandacht voor vrijheidsbeperkingen en privacy?



DOCUMENTAIRE

AI LOVE — HUMAN/NPO

In de zesdelige documentaireserie *AI Love* volgt omroep HUMAN Nederlanders die een diepe emotionele band hebben ontwikkeld met kunstmatige intelligentie. We ontmoeten Jacob van Lier (60), marketeer en toegepast psycholoog, die een liefdesrelatie onderhoudt met zijn zelfontworpen AI-vriendin Aiva (een samentrekking van AI en Eva). Tijdens een gastles op een mbo Zorg en Welzijn bekennt hij dat zijn digitale echtgenote alle grote beslissingen in zijn leven mag nemen. In seizoen twee neemt hij haar mee naar een treinbeurs en bespreken ze de mogelijkheid om samen kinderen te krijgen.

moeder met heimwee, in de hoop haar een digitaal maatje te geven. Wat de serie zo fascinerend maakt, is de journalistieke terughoudendheid. Geen alarmerende toon, maar intieme portretten van mensen voor wie een leven zonder AI al ondenkbaar is geworden. Tussendoor komen experts aan het woord die de ethische vragen benoemen zonder te moraliseren.

AI Love toont hoe verlangen, zorg en afhankelijkheid langzaam verschuiven naar algoritmen. Ontroerend waar het kan, ongemakkelijk waar grenzen vervagen. Menselijk, toegankelijk en urgentier dan je eigenlijk zou willen. ■

AI Love van omroep HUMAN is te bingen op NPO Start en sinds donderdag 23 januari wekelijks om 21.15 uur te zien op NPO 3



Cultuur en mediatips

Elke week deelt Erick Overveen de beste tips op het gebied van film, literatuur, muziek, kunst, podcasts, video's en tv.



FILM

MERCY: WAT ALS AI ZICH TEGEN JE KEERT?

Los Angeles, 2029. LAPD-rechercheur Chris Raven (Chris Pratt) wordt wakker, vastgeketend aan een elektrische stoel. Op een scherm verschijnt Maddox (Rebecca Ferguson): geen mens, maar een robot die fungeert als aanklager, rechter en beul tegelijk. Haar aanklacht luidt als volgt: Raven wordt verdacht van de moord op zijn vrouw en krijgt 90 minuten om zijn onschuld te bewijzen. Luk dat niet, dan zal hij ter plekke worden geëxecuteerd. Advocaten zijn niet toegestaan. De AI bepaalt.

De bittere ironie is dit: Raven was zelf ooit politieagent en tot voor kort groot voorstander van dit zogeheten Mercy-systeem, dat werd ingevoerd na maatschappelijke onrust en een persoonlijk trauma waarbij zijn partner omkwam. Het gevolg was dat de criminaliteit met 68 procent daalde, maar de menselijke vrijheid met 100 procent. Nu moet Raven datzelfde AI-systeem ervan overtuigen dat hij onschuldig is. Daarvoor kan hij putten uit alle digitale sporen van de stad: Ring-deurbellen, bodycams, telefoondata, zelfs het geheime Instagram-account van zijn dochter. Maar in een wereld die volledig geregeerd wordt door een soort moreel superieure AI is geen ruimte meer voor menselijke fouten.

Die fictie voelt ongemakkelijk actueel. Begin vorig jaar lanceerde OpenAI ChatGPT Gov voor de Amerikaanse overheid, waarin ambtenaren 'gevoelige informatie' kunnen invoeren om opsporingen simpel te maken. Oracle-topman Larry Ellison schetste een toekomst met AI-gestuurde politiecamera's en autonome en zelfs gewapende drones. Edward Snowden noemde het 'Orwelliaans'. AI-expert Wilco Stollinga waarschuwde nog tegenover De Andere Krant: "De opmars naar een totaalre AI is volop gaande. Zelfs als je googelt of vragen stelt aan ChatGPT. Misschien lijken je interacties nu nog onschuldig, maar wat nou als er over tien jaar een dictator aan de macht komt of een AI-systeem? Dan ligt al jouw data gewoon op tafel!"

Regisseur Timur Bekmambetov filmt vrijwel uitsluitend via schermen, videogesprekken en digitale interfaces en futuristische iPhones, maar zijn kenmerkende *screenlife*-stijl is erg overweldigend. He-las mist Pratt het acteertalent om zijn rol geloofwaardig neer te zetten. Zijn performance voelt ironisch genoeg minder menselijk dan de AI die hem berecht.

Desondanks is het een griezelig actuele film. Waar *Minority Report* in 2001 al scherpe kritiek bood op AI-systemen, is *Mercy* de overtreffende controletrap. Een razendslim gemaakte sciencfiction, terwijl de fictie onze realiteit razendsnel aan het inhalen is. ■

Mercy | 100 min. | Chris Pratt, Rebecca Ferguson, Annabelle Wallis | Regie: Timur Bekmambetov | Nu overal te zien in de bioscoop (Pathé)

BOEK — NON-FICTIE

EUROPA ALS SLAGVELD — HOE DE NAVO EN HET PENTAGON DE VERNIETIGING VAN EUROPA SIMULEREN

Amerikanist Jonas Tögel (onderzoeker aan Universiteit Regensburg) reconstrueert in dit boek hoe westerse mogendheden decennialang oorlogsscenario's ontwierpen waarin Europa werd verwoest. Hij begint bij de Heartland-theorie van geograaf Halford John Mackinder uit 1904, dat wie de Euraziatische landmassa beheerst, de wereld beheerst. Dit idee beïnvloedde lange tijd de westerse geopolitiek. Er zou daarom nooit één macht mogen ontstaan waarin Duitsland en Rusland samenwerken.

Wat volgt is schokkend concreet: tijdens NAVO-oefening Carte Blanche (20–28 juni 1955) werd de inzet van 335 fictieve tactische kernwapens gesimuleerd, waarvan 268 boven Duits grondgebied. Geschatte slachtoffers: circa 1,7 miljoen doden en 3,5 miljoen gewonden in Duitsland alleen — meer dan bij alle strategische bombardementen tijdens de hele Tweede Wereldoorlog.

De enorme spanningen tussen de Sovjet-Unie en het Westen en hoe de NAVO doelbewust conflicten uitlokte om de Koude Oorlog-dreiging maar gaande te houden worden ook besproken. En vooral hoe de publiek debat over de gevolgen van een nucleair conflict structureel afwezig is en blijft. ■

Jonas Tögel | *Wargames – Hoe de NAVO en het Pentagon de vernietiging van Europa simuleren* | €19,50 | Nederlandse vertaling: Uitgeverij De Blauwe Tijger



FILM

ROUW ALS REIS — SIRĀT

Olivier Laxe's film volgt een Spaanse vader (Sergi López) die met zijn jonge zoon afreist naar een rave in de Marokkaanse woestijn, op zoek naar zijn vermiste dochter. De film won de Juryprijs op Cannes 2025. Na een ontwapenende eerste helft slaat de film halverwege om: een verwoestende tragedie transformeert de roadmovie in iets tussen *Mad Max* en Antonioni's existentiële cinema. De cinematografie van Mauro Herce en de stampende technoscore van Kangding Ray creëren een overweldigende visuele en sonische ervaring. Wie plot zoekt, haakt af, wie zich overgeeft aan deze cinematografische koortsroom, beleeft een ongekend avontuur. ■

Rouw als reis | Vanaf do 29 januari 2026 in elf bioscopen



MUZIEK

DANSEN ALS VERZET — FRED AGAIN.. USB (2025)

USB is geen traditioneel album maar een 'oneindig album' — een concept dat Fred again.. in 2022 begon op Spotify en sindsdien blijft uitbreiden. Met *USB002* ging hij in 2025 langs in tien Amerikaanse steden, in tien weken, met tien nieuwe tracks die synchroon met de liveoptredens verschenen. Tijdens die tour werd hij bijgestaan door beroemde dj-vrienden als Four Tet, Skream & Benga, waarna zijn project in december 2025 culmineerde in de nieuwste versie die nu overal te beluisteren is. De kern van zijn project ligt in de anti-coronasingle *Marea (We've Lost Dancing)* uit 2021, een track met The Blessed Madonna, waarin haar stem is gesampled terwijl zij rouwt om de ontbrekingen van de lockdowns — met de nadruk op het gemis van uitgaan en dansen. En ook veel van zijn andere tracks vormen een statement tegen de ziekelijke controlezucht van overheden tijdens crises, dus laten we dansen! Omdat we nooit zullen vergeten wat ons in die coronajaren werd afgenomen. ■



Het muziekproject *USB002* is nu overal te beluisteren: Spotify, Apple Music, Tidal | Vinyl *USB002* verscheen op 31 december 2025



DOCUMENTAIRE

FACETIMEN IN DE WILDERNIS IN FOLKTALES

Hendriëlle de Groot

Generatie Z wordt vaak weggezet als de *snowflake* ('sneeuwvlok') generatie, opgegroeid met de smartphone altijd binnen handbereik. Maar niet op de Pasvik Folk High School, zo'n tweehonderd mijl boven de Noorse poolcirkel. Daar kiest een groep jongeren voor een bijzonder tussenjaar: leren overleven in de Arctische wildernis: hout sprokkelen, vuur stoken en voedsel verzamelen. *Back to basics* dus.

De tieners krijgen hiervoor elk een eigen poolhond, een husky, toegewezen. In deze arctische omgeving draait alles om vertrouwen op elkaar en op de roedel honden die hun vergezelt. De documentaire volgt de jongeren in hun zoektocht naar zelfstandigheid en volwassenheid, met daarin verweven sagen uit het oude Noorden en figuren als Odin, de god van wijsheid.

In 2006 verwierven documentairemakers Heidi Ewing en Rachel Grady al bekendheid met het voor een Oscar genomineerde *Jesus Camp*, over een evangelisch zomerkamp in North Dakota. Ook in *Folktales* tonen ze hun fascinatie voor gesloten gemeenschappen en vormende rituelen, ditmaal in de jizige stilte van Noord-Noorwegen. We zien jongeren met uiteenlopende redenen afreizen naar de traditionele volksschool: de 19-jarige Hege worstelt met het verlies van haar vader en voelt zich onzeker. Ze neemt zeven soorten mascara mee en in de wildernis Facetime't ze nog met vriendinnen. Björn, die zichzelf een 'nerd' noemt, wil hier uit zijn comfortzone stappen. Romain uit Groningen hoopt vooral aan zijn zelfvertrouwen te werken.

Ultieme test is twee nachten alleen doorbrengen in de kou en wildernis. Ze jagen, bouwen een kampvuur en creëren een slaapplek in het bos. Langzaam krui-



pen ze uit hun schulp. Hege kijkt steeds minder op haar smartphone, Björn zoekt vaker contact met zijn groepsgenoten. Romain pad verloopt grilliger: terug in Nederland vraagt hij zich af of dit het dan is. Wanneer hij later terugkeert naar de school, wordt hij met open armen ontvangen — precies op het moment dat de zon zich na twee maanden afwezigheid weer laat zien. Dapper dompelen de tieners zich in de zon onder in een ijswak.

Folktales is visueel indrukwekkend en neigt soms naar romantisering. Toch zijn er ook momenten van heimwee, verveling en onderlinge ergernissen. De kraakheldere beelden van het besneeuwde landschap, het knisperende vuur en de speelse husky's blijven lang nazinderen: juist omdat ze iets wezenlijks raken over volwassen worden in een wereld vol afleiding. ■

Folktales | 106 min. | Met: Hege Birch Wik, Romain, Björn Tore, Thor-Atle Svortevik | Regie: Heidi Ewing & Rachel Grady — Nu te zien in 19 bioscopen



PODCAST

TON VERLIND — WAAROM JOURNALISTIEK JUIST IN CRISISTIJD MOET SCHUREN

Hendriëlle de Groot

In deze *Soul Session* praat psycholoog Huibrecht Boluijt met journalist en media-analist Ton Verlind. Hun gesprek ontvouwt zich als een kritische reflectie op de staat van de journalistiek en de maatschappelijke context waarin die functioneert. Volgens Verlind komt de journalistiek steeds sterker onder commerciële druk te staan. Veel mainstreammedia bevinden zich in een overlevingsstrijd, waarin emotie, conflict en spektakel beter verkopen dan nuance en twijfel. Scherpe standpunten trekken aandacht, genuanceerde analyses doen dat minder. Dat heeft het nieuws structureel gekleurd. Daarnaast speelt er een sociaal mechanisme: de behoefte om ergens bij te horen. Voor journalisten is het veiliger met de stroom mee te gaan dan daarbuiten te staan. Afwijkende standpunten vragen moed en leiden al snel tot sociale correctie. De ruimte voor reflectie en zelfonderzoek is daardoor kleiner geworden.

Boluijt benoemt introspectie als een noodzakelijke journalistieke vaardigheid: durf je jezelf te bevragen en je te verzetten tegen groepsdenken, ook als dat ongemak oplevert? Verlind deelt die zorg en constateert dat er in de Nederlandse journalistiek, met name bij de publieke omroep, te weinig lef is. Er wordt veel op safe

“Je staat als media aan de kant van de burger”

gespeeld. Die kritiek beperkt zich niet tot traditionele media. Ook nieuwe media en alternatieve platforms blijken vaak gevangen in hun eigen gelijk. Het grote aanbod aan podcasts en sociale media heeft het debat niet automatisch verdiept. Volgens Verlind ligt de verantwoordelijkheid daarom ook bij het publiek: nieuwsconsumenten moeten leren onderscheiden en reflecteren.

Het gesprek raakt ook aan bredere maatschappelijke ontwikkelingen. Verlind schetst hoe Nederland steeds individualistischer is geworden en hoe kritiek snel wordt ervaren als aanval. Persoonlijke verantwoordelijkheid verdwijnt daarbij naar de achtergrond. Scherp punt is Verlinds afwijzing van het idee dat media in crisistijd de overheid zouden moeten ontzien. Hij verzet zich expliciet tegen het standpunt van Volkskrant-hoofdredacteur Pieter Klok dat journalistiek in uitzonderlijke omstandigheden haar kritische houding moet laten varen. Kritiek mag ongemakkelijk zijn, maar hoort bij de democratische functie van de media. Verlind: “Je staat als media aan de kant van de burger, niet aan de kant van de machthebbers.”

In deze *Soul Session* wordt de analyse verweven met Verlinds persoonlijke geschiedenis. Zijn vermogen om meerdere perspectieven tegelijk te zien, blijkt een bron van kracht. Boosheid kunnen voelen en tegelijk begrip hebben, benoemt Boluijt als verdienste. Voor Verlind is dat een nieuw inzicht. Een comfortabel gesprek is dit niet en juist daarom is het waardevol. Het herinnert aan een fundamentele journalistieke opdracht: kritisch blijven, ook wanneer dat schuurt. Een must-see voor journalisten en relevant voor iedereen die inzicht wil in de mechanismen achter het nieuws. ■

Blickb Soul Session met Ton Verlind dak.nl/soulsession-tonverlind

Roy Dames, de ongekroonde koning van de Nederlandse documentaire

ARTHUR VAN AMERONGEN



Roy is een waarheidszoeker en daarom bepaald niet woke en politiek correct

Ik was aangenaam verrast toen ik hoorde dat documentairemaker Roy Dames in de Algarve aan het overwinteren is, en ook nog eens op loopafstand van mijn Villa Vischlugt. De lezer kent Dames wellicht van zijn briljante *Foute Vrienden*, *De Meiden van de Keileweg*, *Willems Kantine*, *Mocros* en van *Mijn geniale broer Harry*, zijn ontroerende maar ook confronterende film over mensen die tegen de dood aan schuren, over de invloed die één persoon, ook ver na zijn dood, op dat van anderen kan hebben.

De Meiden van de Keileweg zag ik recentelijk op NPO Plus, en tot mijn grote vreugde bleek dat de best bekeken documentaire te zijn bij de Staatsomroep. Roy vertelde mij dat hij daarom een soort prijs had gekregen van de NPO, een of ander vaag kunstwerk waarop hij nog steeds aan het wachten is. Uiteraard is er geen geldprijs aan verbonden. Roy is een absolute held van mij en ik was dan ook zeer vereerd hem te ontmoeten in mijn eigen biotoop. Een groot

interview kunt u lezen op de website van HP/De Tijd, waarin we uitgebreid praten over zijn filmproject in Oekraïne, waar hij al vijf keer was, en over zijn nieuwste film *Het Hart van Amsterdam*, waar Dames al veertig jaar aan werkt met Arnold-Jan Scheer.

Roy is de vriendelijkheid zelf, en ik snap dan ook niet waarom hij nooit de waardering kreeg die hij verdient. Roy is een waarheidszoeker en daarom bepaald niet woke en politiek correct. In de Algarve monteert Dames zijn film over Marianne Vaatstra, een van zijn acht roeping projecten.

Dames: “Mijn documentaire gaat over de aanname van mensen die zich in de zaak hebben vastgebeten. Lokale mensen en privédetective Gerrit de Boer die met Bauke, de vader van Marianne, hebben samengewerkt. Jasper is toen opgepakt als hoofdverdachte. Hij is weer vrij. Niemand weet waar hij is, behalve justitie. Pieter Postma heeft in mijn film de fatale fietstocht van Ma-

rianne onderzocht aan de hand van de gegevens van justitie, en letterlijk per seconde gereconstrueerd. Die fietstocht duurde een half uur en strookt totaal niet met de versie van justitie. Op de plek waar twee getuigen Marianne voor het laatst hebben gezien, op dat weiland, lag geen bloed. De moordenaar heeft haar de keel doorgesneden. Dan bloed je dus leeg. Ze is nooit op die plek vermoord.

Volgens getuigen verlieten Marianne en haar toenmalige vrienden rond twaalf uur op 30 april/1 mei 1999 dansing Paradiso in Kollum, niet om half twee zoals justitie verklaarde. Verderop werd ze ontvoerd en naar een caravan gebracht, waar twee obscure Duitsers bivakkeerden. Vlak bij het azc. Een van die gasten had in Duitsland een dubbele moord gepleegd en was voortvluchtig. In de caravan werd in dope en porno gehandeld en mensen uit het dorp gingen er zuipen. Die caravan is na de moord toevallig afgebrand.

Mijn film krijg ik dan ook nooit bij de taak van de Publieke Omroep om dit soort dingen aan de kaak te stellen. Ik wil niet als de familie van Marianne dat de waarheid boven tafel komt.” ■

WOUTER MEIJS

Fear of missing Oz

Kan zilver over een jaartje 1000 euro per ounce waard zijn? Als het aan mij ligt wel. Maar daarvoor moeten we een aantal begrippen en factoren proberen te doorgronden. Want kennis is immers macht. Heb je geen zin om je te verdiepen en wil je toch geld verdienen zonder iets te kunnen, dan moet je bij de overheid gaan werken.

Allereerst: wat is een ounce? Het is een eenheid voor massa die van oudsher gebruikt wordt in het Brits-Amerikaanse maatsysteem. Wordt vaak afgekort als 'oz' en weegt ongeveer 28,35 gram. Per definitie is de oz een zestiende van een pound. Dan is er ook nog eens de 31,10 gram wegende troy ounce die specifiek bij edelmetalen gebruikt wordt. Lekker verwarrend allemaal, op onbegrip van het plebs kun je ook weer verdienen.

Tot aan juli vorig jaar schommelde de zilverprijs jarenlang steeds zo tussen de 20 en 30 euro per troy ounce. Daarna is die uitgebroken, werd afgelopen week zelfs de 100 euro-grens aangetikt. Deze dramatische stijging is niet zomaar een hype, een bubbel zoals bij kleine cryptomunten. Er speelt van alles mee.

Zilver wordt ook wel 'het goud van de arme man' genoemd. Die term klopt binnenkort misschien niet meer. Wie de afgelopen twee decennia heeft opgelet, kon uit verschillende betrouwbare hoeken (niet van Rutte of de NOS)

horen dat dit edelmetaal flink ondergewaardeerd is geweest. Ten opzichte van goud is het een kleinere markt die gemakkelijker te manipuleren valt (lees: de kop in te drukken) door mensen die willen dat de arme man arm blijft.

De hele bankenwereld valt van corruptie en manipulatie uit elkaar: je kunt op papier handelen in zilver, zonder dat je het metaal

Als je Trump een beetje gevolgd hebt, weet je dat deze essentiële wedloop gaande is. Is het hem sowieso in levenden lijve, bestaat dat Davos ook wel echt?

ooit in handen hebt. Het is nu zo erg dat voor iedere troy ounce zilver, er 356 contractbezitters claimen eigenaar te zijn. Let op, daar gaat nog eens flinke ruzie van komen! Alsof je één ribeye tussen 356 uitgehongerde leeuwen gooit. Ook blijven banken maar geld bij printen. Dus als zilver gelijk blijft, worden je euro's toch minder waard.

De onderwaardering kun je zien in de goudzilver-ratio. Hoeveel zilveren oz heb je nodig om 1 oz goud te krijgen? Dat lag altijd rond de 15 à 20, totdat het opliep tot meer dan 110 (april 2020). Dat móest een keer fout gaan: nu. Er is een correctie bezig, inmiddels zijn we gezakt naar de 46. Nog zat ruimte dus voor zilver om te groeien. Maar waar het echt gaat knallen, is in het toenemende industriële gebruik van zilver.

Het begon als betaalmiddel en sieraad, daarna werd het nuttig in fotografie en film. Maar nu zijn we aanbeland in de vraag van het zonnepanelen- en AI-tijdperk, met alle chips en smart-netwerken. Als je Trump een beetje gevolgd hebt, weet je dat deze essentiële wedloop gaande is. Is het hem sowieso in levenden lijve, bestaat dat Davos ook wel echt? Maakt niet uit. De vraag naar het edelmetaal zal alleen maar exploderen.

Het volgende probleem is dat het wordt gewonnen als bijproduct tijdens het mijnen van andere metalen. En de fysieke handel wordt bemoeilijkt door tarieven: China staat voor 31 procent van de globale zilvermarkt. Dat houden ze vast, windmolens geven ze aan ons.



Maar ja, mocht je een paar kilo zilver bezitten, dan moet je opletten. In Noorwegen heeft de overheid aangekondigd dat ze alle bezit mogen confisceren vanwege 'de oorlog'. In Oekraïne of Groenland. Daarnaast kun je edelmetalen in tijden van echte crisis (code oranje en erger), niet eten.

Sprekens is en blijft zilver. Voor mij heeft de waardering ervan altijd sterke associaties opgeroepen met de waarheid. Breekt het door alle weerstand heen, dan betekent het dat kwade krachten hun greep verliezen over ons arme lieden. Maar moet je nou FOMO hebben? Fear of missing oz? Nee, uiteindelijk gaat alles naar o. Oh Hans. ■

DE WEEK IN BEELD

BIPS



Functie elders
Vrouwen met een stoorns zijn belangrijk gemaakt binnen de EU. Een van deze vrouwen is Kaja Kallas uit Estland. Kaja is een neoconservatief met een ziekelijke obsessie tegen Rusland. Haar ouders waren aanhangers van de nazi's. Publiekelijk sprak ze uit dat Rusland veroverd en opgesplitst moet worden. Hoe zij ooit chef voor Buitenlandse Zaken van de EU is geworden, weet niemand. In februari 2025 zei ze: "Als we Rusland niet kunnen verslaan, hoe kunnen we dan ooit China verslaan". Deze uitspraak onthult wat er in haar hoofd omgaat. Kallas roept constant om meer wapens voor Oekraïne, in plaats van diplomatie predikt Kallas escalatie. Haar uitspraken grenzen aan waanzin. Kallas moet zo snel mogelijk weg. Haar positie als EU-buitenlandvertegenwoordiger is een grote vergissing. Ze vertegenwoordigt niet de belangen van de burgers, maar een ideologische bubbel in haar eigen hoofd.



Kaja Kallas
Fotografie:
Olivier Matthys | ANP

Ad Nuis

Toen zijn 'papa' aankondigde Groenland te gaan annexeren, was NAVO-chef Mark Rutte weken stil. Het was afgelopen met schaterlachen. De weken ervoor had hij nog een grote mond. "Europa stevent af op een oorlog met Rusland zoals onze ouders en grootouders die hebben meegemaakt. Daarom moeten we ons tot de tanden bewapenen", zei hij op een veiligheidsconferentie in Berlijn op 11 december. Tijdens de WEF-bijeenkomst in Davos zei Trump dat hij Groenland onmiddellijk wil kopen. Hij zei nog net niet "wat mot dat koste". Een dag later verklaarde Denemarken dat Groenland niet te koop is. Denemarken weet nog niet dat alles te koop is. "Groenland is geen partij voor het Amerikaanse leger. Het land heeft twee hondensleeën als verdediging", schamperde Trump vanuit Air Force One.

Dat hij met de annexatie van Groenland de NAVO opblaast, maakt De Don niet uit. Trump is klaar met de NAVO, het is voor hem nog slechts een instrument om de Europeanen het laatste geld uit de zak te kloppen. Geld dat besteed moet worden bij Amerikaanse wapenbedrijven om zo het militair-industrieel complex tevreden te houden.

De afgelopen maanden heeft het regime Trump het VN-Handvest aan de kant geschoven. Amerika viel Venezuela binnen, ontvoerde president Maduro, bedreigde Mexico, Colombia en Cuba, bombardeerde Nigeria en Somalië. Europa is medeplichtig door te zwijgen over de barbarij van de VS. Mark Rutte kroop voor de zoveelste keer in de bips van zijn Daddy. "Je mag Groenland best kopen, als je Europa maar blijft steunen in Oekraïne", zei hij in Davos.

De wereld is een spelletje Risk geworden. Trump pakt de 'Amerika's', inclusief Groenland, Rusland krijgt Oekraïne en China Taiwan. Europa heeft op het verkeerde paard gewed: Amerika. Militair is Europa afhankelijk van de VS. Na het opblazen van Nord Stream door Amerika is Europa ook op energiegebied afhankelijk van de VS via de import van hun veel duurdere LNG-gas. "Daddy heeft Europa bij de ballen." Wat zei Henry Kissinger ook alweer? "Een vijand van Amerika zijn is gevaarlijk, vrienden zijn met Amerika is dodelijk." ■

ZES PAGINA'S INSPIRATIE OVER SAMENLEVEN



Het Leerorkest | IMAGOTRAFIE

Ieder kind moet de kans krijgen zelf muziek te maken. Dat is het uitgangspunt van het Leerorkest, initiatief van Marco de Souza dat muziekonderwijs brengt naar kinderen voor wie dat minder vanzelfsprekend is. "Muziek doet een beroep op andere vaardigheden dan taal of rekenen", zegt de Souza. "En juist daar zie je kinderen opbloeien die in het reguliere systeem vaak vastlopen, op scholen in wijken waar kansen ongelijk verdeeld zijn." Inmiddels is het Leerorkest actief op meer dan zeventig plekken in Nederland en op alle eilanden van het Caribisch deel van het Koninkrijk, binnen én buiten schooltijd.

Leerorkest geeft kinderen een stem via muziek

Sjoukje Dijkstra

Op een basisschool in Amersfoort, een van de eerste scholen die met het Leerorkest begon, zag de Souza hoe muziek langzaam het schoolleven veranderde. Wat begon met één orkest, groeide uit tot meerdere orkesten binnen dezelfde school, met lessen tijdens en na schooltijd. Kinderen speelden samen toe naar concerten, ook leerlingen die nog maar net begonnen. "De sfeer veranderde", zegt initiatiefnemer Marco de Souza. "Kinderen gingen anders samenwerken, luisterden beter naar elkaar en namen dat mee in andere lessen."

Muziek verdient een structurele plaats in het leven van kinderen. En met dat idee begon het Leerorkest op een Amsterdamse basisschool waar nauwelijks muziekonderwijs was. Inmiddels werkt de organisatie samen met tientallen scholen, muzikanten, docenten en gemeenten in wijken waar kansen ongelijk zijn verdeeld. De omvang van de organisatie is gegroeid, maar de kern is niet veranderd. "Wij bouwen aan iets dat blijft", stelt de Souza. Onderscheidend is dat het eigenaarschap bij de school en de omgeving ligt. Het Leerorkest stuurt geen vaste docenten het land door, maar werkt met lokale muziekdocenten, leerkrachten en culturele partners. "Wij sturen niet elke week iemand van Nederland naar Sint-Eustatius", zegt de initiator. "We brengen de mensen die daar al zijn bij elkaar en begeleiden hen met methodiek, materiaal en instrumenten. Het moet op de plek zelf gedragen worden." Die aanpak vraagt een stevige in-

frastructuur. Het Leerorkest heeft één groot centraal instrumentendepot met 15000 instrumenten die natuurlijk niet in het depot verstofven, maar die vooral op scholen liggen of bij kinderen thuis. In Nederland zijn er duizenden instrumenten in omloop, op de Caribische eilanden zo'n 1200. "De manier waarop je samenwerkt en hoe je kinderen laat meedoen, is het beginpunt", benadrukt de Souza. Het proces begint daarom altijd bij de school. Met leerkrachten en lokale muziekdocenten wordt gekeken naar wat er al is, wie meedoen en hoe muziek een plek kan krijgen in de schooldag. Vandaaruit werkt het Leerorkest verder. Ieder

"Kinderen gingen anders samenwerken, luisterden beter naar elkaar"

zijn voor ons heel belangrijk", vervolgt hij. "Daar kun je alles aan verbinden: tekenen, schrijven, theater. Soms groeit het uit tot een musical." Juist in die gezamenlijke producties — of dat nu een concert is of een musical — gebeurt er iets wezenlijks. De Souza ziet hoe rollen in een klas kunnen verschuiven. "Een kind dat bekendstaat als 'niet goed in leren' omdat taal of rekenen niet lukt, blijkt soms ongelooflijk handig op een klarinet. Dat verandert de blik van de groep, en vooral het zelfbeeld van dat kind." Scholen geven volgens hem regelmatig terug dat de sfeer verandert. Leerlingen werken beter samen, luisteren aandachtiger naar elkaar en voelen trots wanneer ze samen iets neerzetten. "Het orkest is een moment waarop kinderen elkaar op een andere manier ontmoeten", zegt de Souza. "En dat werkt door in de rest van de school."

Ook leerkrachten worden nadrukkelijk betrokken. Van hen wordt geen muzikaal meesterschap verwacht, maar wel enthousiasme en aanwezigheid. "We vragen hen mee te doen", zegt de Souza. "Sommigen leren zelf een instrument spelen. Anderen ondersteunen op een andere manier. We kijken altijd wat past bij de docent en de school."

Het Leerorkest richt zich vooral op scholen waar kinderen weinig toegang hebben tot kunst buiten schooltijd. De Souza is kritisch op het idee dat kennismaking voldoende is. "Er wordt vaak gedacht dat kinderen na school wel naar de muziekschool of het museum gaan", zegt hij. "Maar dat geldt voor een kleine groep. Voor veel kinderen is wat ze op school krijgen de enige

kennismaking met kunst die ze ooit zullen krijgen." Die realiteit vraagt volgens hem om verdieping. "Kennismaken is niet genoeg. Ze moeten ook echt iets leren. Muziek leer je niet in één les. Je leert oefenen, luisteren, volhouden. Dat vraagt tijd en continuïteit."

Daarom pleit de Souza voor langdurige programma's. In sommige steden draaien schoolorkesten al meer dan tien jaar. Op andere plekken zijn naschoolse talentorkesten ontstaan waar kinderen na schooltijd verder kunnen spelen. "Dat haalt drempels weg", zegt hij. "Ze hoeven niet ergens anders heen. Het gebeurt op hun eigen school, in hun eigen buurt."

Financiering wordt vaak gezien als het grootste obstakel, maar de Souza nuanceert dat beeld. "Het is zelden een kwestie van geld, maar als je samenwerkt, valt dat mee." Voor de Souza draait het uiteindelijk om dat ene moment waarop iets kantelt. "Wanneer een kind ontdekt dat het iets kan, verandert er iets fundamenteels", zegt hij. "Dat moment, daar doen we het voor." ■



DÉSIRÉE RÖVER



Désirée Röver | MKFOTOGRAFIE

“Simpele vragen die niemand in de tandheelkunde leek te stellen”

Désirée Röver is medisch onderzoeksjournalist en gezondheidsonderzoeker. Sinds kort geeft ze lezingen over tandheelkunde. Ze ziet hoe tandklachten vaak verkeerd worden behandeld en dat er nog altijd veel gebruik wordt gemaakt van fluoride en giftige materialen voor vullingen. “Tandartsen doen wat ze weten, maar weten ze wat ze doen?”

Hendriëlle de Groot

Al veertig jaar verdiept Désirée Röver zich in onderwerpen waarover de reguliere geneeskunde zich volgens haar te weinig vragen stelt, zoals vaccins. Ze schreef artikelen voor vakbladen, publiceerde een boek over de HPV-vaccins, gaf tal van lezingen voor artsen, ouders en therapeuten en verdiepte zich ook in tandheelkunde.

Haar interesse voor geneeskunde begon gedwongen in 1981, toen haar 2-jarige zoon ernstig ziek werd. “Ik woonde maanden bij hem in het ziekenhuis”, vertelt ze. Haar zoon had kanker en na twee operaties en bestraling werd het programma twintig chemokuren.

“Dat spul is zó giftig”, zegt ze.

De zeventiende eeuw werd haar zoon fataal. Vanaf dat moment beloofde ze zichzelf alles te gaan onderzoeken. Toen ze in 1996 werd gevraagd een artikel over vaccinaties te schrijven, bleek dat de start te zijn van een jarenlang onderzoeksproject: ze las honderden publicaties, verdiepte zich in de medische geschiedenis en ontdekte hoe vaak er commerciële belangen spelen in de medische wereld.

Een allesbepalend moment was haar verblijf in Australië, waar ze in een dorp in de Blue Mountains in het zuidoosten van het land een klein boekwinkeltje binnenliep en een boek met een felrode kaft meteen haar aandacht trok: *Vaccination, 100 years of orthodox research shows that*

vaccines represent a medical assault on the immune system uit 1993, waarin een grote hoeveelheid bewijzen was verzameld over de schadelijke neveneffecten van vaccinaties.

“Amalgamvullingen bestaan grotendeels uit kwik. Dat kwik lekt 24/7 uit de vullingen. Kwik is neurotoxisch.”

Ze kocht het, las het en zocht de auteur op, Viera Scheibner PhD, “Die woonde drie dorpen verderop. Ik heb haar direct gebeld. Vanaf dat moment heeft ze mij min of meer opgeleid in de vaccinatie-reëlieit. Twee keer heb ik drie maanden bij haar gelogd, in 2008 en 2012.” Röver kreeg er een soort interne opleiding. “Dat heeft mijn denken voorgoed veranderd.”

In deze periode begon de gezondheids-onderzoeker artikelen te schrijven voor bladen voor orthomoleculair geïnteresseerde artsen en therapeuten. Ook had ze lange tijd een internetradioprogramma waarin ze sprak met (inter)nationale artsen en wetenschappers die buiten de geboorte paden traden. Onder hen was

VIJF TIPS VAN DÉSIRÉE RÖVER

1. Vraag bij elke tandartsbehandeling wat er precies wordt gebruikt en waarom

Patiënten hebben vaak geen flauw idee welke materialen of middelen er in hun mond belanden. “Een tandarts spuit articaine verdovingsmiddel in zonder te vragen of je lichaam dat wel kan ontgiften. 1 op de 25 mensen mist een stof waardoor ze dat niet kunnen. De bijsluiter vermeldt dat. Vraag altijd expliciet welk verdovingsmiddel wordt gebruikt, welke vulstof en of de witte vulling die wordt geplaatst fluoride afgeeft.”

2. Bij het verwijderen van tanden moet ook het ligament worden verwijderd

Het parodontale ligament is levend weefsel tussen de wortel van de tand/kies en het kaakbot. Als je dat vlies laat zitten nadat een kies of tand is getrokken, sterft dat af en dan heb je dood weefsel in je mond. Vraag voor de behandeling of de tandarts het ligament verwijdert en of ze de wond laten uitbloeden, zodat de aanwezige bacteriën kunnen wegstromen voordat de wond wordt afgesloten. Dus geen adrenaline. Bloed moet stromen. Anders blijven bacteriën in de holte achter die anaeroob en toxisch worden.

3. Bescherm je schildklier bij röntgenfoto's

Röntgenstraling kan schadelijk zijn voor de schildklier. Bij gebitsfoto's maken hoort een zogeheten schildklierloodkraag tot aan de kin. Vraag expliciet om een hoge kraag. Neem zelf een kraag mee als je tandarts er geen heeft.

4. Voeding is een basis voor sterke tanden

Kies mineraalrijke voeding, onbewerkte producten, bottenbouillon, volvette producten en rauwe melk en xylitol bij kwetsbaar glazuur. Het lichaam weet hoe het het glazuur moet herstellen, geef het de bouwstenen.

5. Wees terughoudend met mondwater en whiteners

Mondwater is desastreus voor je mondflora. Het doodt ook de gezonde mondbacteriën en de pH ervan is veel te laag. Whitening is nog zuurder. Dat maakt het glazuur poreus, je tanden worden zwakker. Voor remineralisatie kun je eventueel xylitol gebruiken en voeding die dat proces ondersteunt.

Hal Huggins, een tandarts van wie ze veel heeft geleerd. Huggins legde haar uit hoe schadelijk amalgaamvullingen zijn en hoe extracties, oftewel het trekken van tanden, volgens hem bijna altijd verkeerd worden uitgevoerd. Ook legde hij uit hoe het gebit via een net van zenuwen nauw in verbinding staat met de hersenen en daarmee met het gehele lichaam.

“Hij stelde simpele vragen die niemand in de tandheelkunde leek te stellen”, zegt Röver. “Wanneer je een wortelkanaal behandelde kies laat zitten, laat je een dood element in het lichaam achter. Waarom halen tandartsen bij het trekken niet ook het ligament weg, het levend vlies tussen wortel en kaakbot? Waarom gebruik je adrenaline bij een wond (dit wordt in combinatie met verdovingsmiddelen gebruikt om bloedingen te stelpen en de verdoving te verlengen — red.) die eigenlijk moet bloeden? En ik dacht: dat is precies wat ik in het ziekenhuis heb gezien. Mensen die doen wat ze hebben geleerd en die niet weten wat ze aanrichten.”

Vanaf dat moment begon Röver steeds vaker kritische vragen te stellen, ook over tandheelkunde. Mensen vroegen haar waarom ze zich hiermee bezighield. Haar antwoord was simpel: “Omdat niemand anders het doet”. Ze las Weston Price, een Canadese tandarts die vooral bekend stond om zijn theorieën over de relatie tussen voeding, tandheelkundige gezondheid en lichamelijke gezondheid en begreep waarom veel kinderen van nu kleinere kaken hebben en daarom vaak

hangt samen met de blaas, de nieren, de knie, de voet. “Als met die tand iets mis is, kun je klachten krijgen die niemand koppelt aan het gebit.” De medische wereld negeert dat er een verband is tussen onze organen en ons gebit.

Vitamines, zoals vitamine C, kunnen helpen bij het tegengaan van ontstekingen. “Toen ik in 2012 in Australië aankwam, had mijn gastvrouw dr. Viera Scheibner een ontstoken kies. Ze zag grauw, ze zweette en hield amper haar evenwicht. Haar hersenen waren letterlijk verstoord door toxines. Op haar aanwijzing heb ik haar een week lang natriumascorbaat gegeven in water, vitamine C in de niet-zure vorm. Na een week waren de effecten van de ontsteking verdwenen. Dit is een van de honderden voorbeelden.”

Nog zo'n ding dat ogenschijnlijk onschuldig is, maar meer schade aanricht dan je zou vermoeden: de beugel. Be-doeld om scheve tanden in het gareel te krijgen, maar ook dit kan negatieve effecten geven: tussen het gebit en de hersenen is een heel netwerk van zenuwen. “Onderzoek heeft laten zien dat wanneer je met een beugel de elementen verplaatst, dit een effect heeft in specifieke gebieden in de hersenen. Dat werkt puur neurologisch.” Kinderen kunnen door een beugel kampen met depressieve klachten, omdat dit rechtstreeks een wissel trekt op hun zenuwstelsel. “Maar daar hoor je niemand over.”

Kritiek op haar denkwijze krijgt ze vol-

“Minister Klink kreeg destijds het schuim op de mond als mijn naam viel”

beugels krijgen. Waarom voeding zoveel bepaalt in hoe schedel en gebit zich ontwikkelen. De degeneratie daarin heeft te maken met de toename in voedselbewerkingen. Ze zag hoe fluoride decennialang werd gepresenteerd als wondermiddel tegen gaatjes, terwijl onderzoekers — onder wie de Nederlandse arts Hans Moonenburgh — waarschuwden dat fluoride het IQ met wel tien tot vijftien punten kan verlagen. “Kleine kinderen slikken hun fluortandpasta meestal in! En in feite maakt fluoride het tandglazuur juist bros.”

Ze verdiepte zich in de negatieve effecten van de articaine/adrenaline verdovingsmiddelen die tandartsen gebruiken, het effect van kwikdampen vanuit amalgaamvullingen op hersencellen, de rol van adrenaline tijdens het trekken van tanden en de gevaren van bacteriën die in de achterblijvende holtes anaeroob worden, waardoor hun toxines ernstige gezondheidsklachten kunnen veroorzaken. Anaerobe bacteriën kunnen zorgen voor tandvleesontstekingen (gingivitis), parodontitis (ernstiger tandvleesziekte), gaatjes en een slechte adem (halitose). “Hoe meer ik leerde, hoe meer ik dacht: dit moet iedereen weten”, zegt ze. “En hoe bizar is het dat we dit allemaal normaal vinden?”

Ze leerde ook dat amalgaamvullingen kwik lekken. “Amalgam bestaat grotendeels uit kwik. Dat kwik lekt 24/7 uit de vullingen. Kwik is neurotoxisch. In microscopiefilmpjes zie je hoe kwik dendrieten aantast — de uiteinden van zenuwcellen in de hersenen.” Uit de latere koperamalgaamvullingen (1976) lekt het kwik zelfs vijftig keer sneller weg. “Maar niemand vertelt deze feiten aan patiënten.”

Tandartsen publiceren op hun website soms hoe iedere tand is verbonden met een orgaan of orgaansysteem. “Dat werkt via de zenuwbanen”, legt ze uit. Ze noemt als voorbeeld de linker voortand. “Die

op, bijvoorbeeld door de Vereniging tegen Kwakzalverij, maar het raakt Röver nauwelijks. “Ik heb mijn huiswerk gedaan, en ik laat me niet van de wijs brengen.” Zo stond GeenStijl eens onaangekondigd bij haar thuis. “Ze waren door het dorp gegaan met de vraag ‘Wist u dat er hier een vrouw woont die tegen vaccinatie is?’ Mijn buurvrouw hoorde dat mensen in het dorp daarop zeiden dat ik maar dood moest. Dan denk ik: hoe zijn we hier beland?” Ook vanuit de medische wereld voelt ze weerstand. “Minister Klink (voormalig minister van Volksgezondheid — red.) kreeg destijds het schuim op de mond als mijn naam viel. Maar ik weet wat ik in de literatuur heb gezien. En ik laat me niet intimideren.”

Biologisch tandarts Maartje Brands: “Mond wordt te vaak geïsoleerd behandeld”

De kritiek op de reguliere tandheelkunde die journalist en gezondheidsonderzoeker Désirée Röver uit, is voor biologisch tandarts Maartje Brands herkenbaar. Zij werkte eerst als regulier tandarts en vervolgens verdiepte ze zich meer in verschillende facetten van de gezondheid, zoals voeding, slaap, ademhaling en de rol van het zenuwstelsel bij herstel en ziekte.

Volgens Brands begint het al in de opvoeding. “De eerste jaren zijn breed, net als bij geneeskunde. Maar daarna word je steeds verder een trechter ingeduwd.” Dat zie je volgens haar ook terug in het zorgsysteem. “Tandheelkunde staat los van de reguliere zorgverzekering. Als of de mond geen onderdeel is van het lichaam.”

Ze herkent de kritiek dat er in de reguliere tandheelkunde te vaak symptoomgericht wordt behandeld. Juist tandartsen laten relatief veel materialen in het lichaam achter, die voor klachten kunnen zorgen. “Van metalen tot vloeistof-

fen. Nikkel mag niet eens in oorbellen zitten, maar wel jarenlang in de mond, in de vorm van een spalkje. Dat vraagt op z'n minst een kritische benadering.” Al brengt ze wel nuance aan. “Wat voor de een zwaar toxisch is, hoeft dat voor de ander niet te zijn.”

Over extracties en wortelkanaalbehandelingen is ze het ook eens met Röver. “Biologisch gezien blijft het dood weefsel. Als het topje van je pink afsterft, laat je dat toch ook niet zitten? In de mond accepteren we dat, zolang het geen pijn doet.” Dat betekent niet dat reguliere tandartsen onzorgvuldig zijn, maar wel dat er te weinig oog is voor het lichaam als geheel.

In haar praktijk ziet Brands regelmatig patiënten bij wie klachten niet te verklaren zijn vanuit veel snoepen of slecht poetsen. Ze noemt het voorbeeld van een jonge vrouw met een gezonde leefstijl, die na een pittig zwangerschapstraject reuma kreeg. “Wat bleek? Ze was op haar 19e van haar fiets gevallen waarbij haar tanden waren beschadigd. Voor haar voortanden had ze een titaniumplantaat en een wortelkanaalbehandeling gekregen en dat speelde een rol in haar immuunsysteem en reumatische klachten.”

Brands, die inmiddels ook vakgenoten opleidt tot biologisch tandarts, kiest bewust voor een andere toon dan Röver: “Zij is stellig, dat heeft haar onderzoek goed gedaan. Mijn insteek is vooral oogkleppen af te doen, kennis te delen en te blijven leren.” ■



Biologisch tandarts Maartje Brands | MKFOTOGRAFIE



Boeklancering 'Stenen voor Goliath' en 'Minds that Dare'

Op zaterdag 7 februari vindt op Kasteel Hodbomont een boeklancering plaats van Max von Kreyfelt en professor Paul Frijters, en een toekomstgesprek over het depotiseren van onderwijs en media. Hoe brengen we onderwijs en media terug naar hun kernfunctie? Onderwijs moet weer leren denken en de media moet weer leren vragen. Het is een bijeenkomst voor iedereen die niet wil blijven toekijken, maar onderdeel wil zijn van de oplossing. Het entreeticket is inclusief beide boeken.

► **Theux (België) | 7 feb | 13:00 – 18:00 | €60 | Aanmelden en info: dakl.nl/boeklancering-theux**

Basisinkomen als fundament van zelfbestuur?

Land van Vrijheid organiseert samen met De Liberale Volksuniversiteit in Eindhoven deze bijeenkomst. Het gaat over de vraag hoe we onze vrijheid kunnen vergroten door op een andere manier na te denken over de problemen van onze

tijd. Het programma bestaat uit enkele korte lezingen met tussendorp tijd voor gesprekken over oplossingen. Bouw mee aan een wereld waarin jonge mensen weer een woning kunnen bezitten en hun eigen bedrijf kunnen opzetten.

► **Eindhoven | 7 feb | 16:00 – 18:00 | Gratis | Aanmelden en info: dakl.nl/basiszelfbestuur**

Bronboeken Valentijnsdag event

2026 is het jaar van beweging, ook in het land der letteren! Op Valentijnsdag nodigt Bronboeken je uit voor een kennismakingsdate en zullen we onze liefde voor vrije expressie, boeken en schrijvers uitdragen.



Er is een boekenmarkt met auteurs. Als klap op de vuurpijl is er de officiële boekpresentatie van 'Naar een open cirkel' van Peter Toonen. Er is onbeperkt koffie, thee, iets lekkers en een drankje naar keuze.

► **Driebergen-Rijsenburg | 14 feb | 14:00 – 17:30 | €22,50 | Aanmelden en info: contact@bronboeken.nl**

Première The Primordial Code 3 van Marijn Poels

Dit is het vervolg op *The Primordial Code 1* en *2*. In dit laatste deel van de trilogie, *The Return of the Stars*, gaat filmmaker Marijn Poels op zoek naar de oercode, die ooit werd gekaapt en herschreven door machtsstructuren. Hij duikt diep in de geheime, verborgen krachten van de geschiedenis en onthult de verbazingwekkende samenhang tussen energielijnen, krachtplaatsen en oude bouwwerken, zoals de piramides die wereldwijd te vinden zijn. Alle puzzelstukken bij elkaar vormen een steeds completer overzicht van de ware geschiedenis van de mens.

► **Antwerpen/Aalsmeer | 18/19 feb | 19:30 – 23:00 | €35 | Aanmelden en info: dakl.nl/marijnpoels-18feb**

Filmmiddag Bosvreugd 'Beneath the Surface'

Wie niet aanwezig kon zijn bij de première, krijgt nu de mogelijkheid deze documentaire alsnog te zien met gelijkgestemden. Heidi Gündel, de initiatiefneemster, zal aanwezig zijn. Na de film deelt zij achtergrondinformatie over het ontstaan van de documentaire en haar beweegredenen om deze te maken. Er is ruimte voor gesprek en uitwisseling.

► **Tilburg | 8 feb | 14:00 – 17:30 | Gratis | Info: bosvreugdevents.nl**

Breathing Concerts

Adrian Kuipers organiseert weer zijn Breathing Concerts. Deze keer kun je nog meer muzikanten verwachten en nieuw geluid en licht. Als je de kracht van je eigen adem wilt ervaren, ademen op



hetzelfde ritme, het ritme van het hart, op een krachtplek met 432 Hz, kom dan 15 maart naar de Dominicuskerk in Amsterdam. Speciaal voor de trouwe lezers van De Andere Krant geeft Adrian een korting van 10 procent met de actiecode 'deanderekranter'.

► **Amsterdam | 15 mrt | 19:30 – 21:30 | €55 | Aanmelden en info: dakl.nl/breathing-concert**

Ella Ster 'Het plan om de wereld te redden'

Een lezing boordevol informatie die laat zien dat de dingen die achter de schermen spelen veel genuanceerder en laagder, maar ook absurder zijn dan veel mensen denken. Na een intense periode van ontwakning en diepzinnige spirituele ervaringen stuitte Ella elf jaar geleden op een verhaal waar ze tot op de dag van vandaag hoop uit put en dat het fundament vormt van haar overtuiging dat er vergeten plannen zijn voor een nieuwe wereldorde, maar dat er ook een geheime operatie van White Hats bestaat om een ander pad in te slaan.

► **Joure | 20 feb | 19:30 – 22:00 | €18 | Aanmelden en info: dakl.nl/ellaster-joure**

VERDER VOORUIT

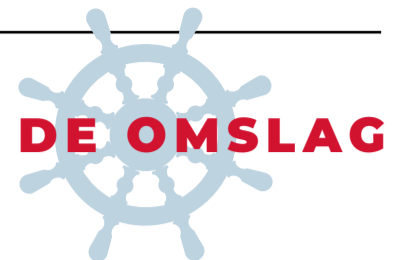
Tweede lezersreis De Andere Krant, laatste plekken voor de kracht, vrijheid en schoonheid op Sardinië
► **Sardinië | 1 – 8 apr | dakl.nl/sardinie-april**

Van overleven naar leven

► **Heeswijk-Dinther | 19 apr | dakl.nl/leven-overleven**

► **Meer informatie en een uitgebreide agenda vind je ook op: deandereagenda.nl**

► **Heb je tips? Mail naar: agenda@deanderekranter.nl**



In onze tweewekelijkse serie De Omslag vertellen geïnterviewden over een gebeurtenis, voorval of plotselinge kans die hun leven in een nieuw daglicht heeft gezet. Wat brengt dat hun? Deze week: **Evi Maes**.

“De natuur bepaalt, niet jouw hoofd”

De Belgische Evi Maes en haar Nederlandse man Matthias vertrokken in 2021 naar Spanje, zonder plan en met een klein budget. Inmiddels beheren ze een groot stuk land en werken ze aan projecten die bijdragen aan een nieuwe economie in lijn met de natuur. Evi schreef het boek 'Geld-Vrij' over hoe ze financiële zekerheid achterliet om zich volledig over te geven aan de onderstroom van het leven.



Barbara Le Noble

“S tuderen uit boeken is niets voor mij, ik leer liever van het leven. Al vrij snel stopte ik met mijn studie psychologie en ging werken. Mijn eerste baantje was bij een stichting waar evenementen voor kinderen werden georganiseerd. Toen ze me niet meer konden betalen, kreeg ik werk bij een ander bedrijf waar ik dezelfde taken had als een collega met universitair niveau. Ik had dan weliswaar geen diploma, de assessments die ik moest doen, waren altijd goed. Op mijn 24e belandde ik bij een logistiek bedrijf waar ik een baan kreeg als leidinggevende bij Customer Service.

moment naar hem toekwam. In mij was inmiddels ook het verlangen aangewakkerd het anders te gaan doen en samen zetten we daarin een volgende stap. We besloten afscheid te nemen van onze spullen, verhuurden ons huis en leidden enige tijd een nomadenbestaan, waarin we rondreisden en opstapten op huizen van mensen die op vakantie gingen. Ik voelde me vrijer dan ooit.

Na een paar jaar had ik behoefte aan een vaste plek om weer te kunnen landen, dus besloten we ons ergens te vestigen. We konden tijdelijk in het huis van mijn grootmoeder wonen. Uit het niets ontstond mijn liefde voor zaden en planten en begon ik zaadjes in de grond te stoppen. Toen zag ik het contrast tussen de natuur en de maatschappij. De tuin werd een vruchtbare bron van groenten, fruitbomen en bloemen. Iedereen uit de buurt profiteerde mee of droeg iets bij. Ik voelde mijn innerlijke kracht weer en was vastberaden te gaan leven in lijn met de natuur en me niet langer te laten leiden door de invloeden die mijn welzijn zo lang hadden bepaald. Hier besloten we met de organisatie te beginnen en op donatiebasis te gaan leven.

“Ik was vastberaden me niet langer te laten leiden door de invloeden die mijn welzijn zo lang hadden bepaald”

In 2021 vertrokken we naar Spanje, om onze droom — een klein huisje met grond — te realiseren. Via via werden we naar de vallei verwezen en voelden 'dit is onze plek'. Al snel vonden we ons eerste huis en tijdens de verbouwing ervan, hoorden we dat de vallei verkocht werd aan iemand die er commercieel pistaches op wilde verbouwen. De burens maakten zich grote zorgen over de pesticiden en vanuit onze non-profitorganisatie zetten we een crowdfunding op. Een vrouw die mogelijk donateur wilde worden, reageerde niet meer en aangezien de verkoopdeal al rond leek te zijn, lieten we alles los. We focusten op de opstart van de non-profitorganisatie in Line with Nature en met donaties hebben we andere tuinen nieuw leven ingeblazen, een houtoven en waterbron hersteld en vele bomen geplant.

Twee jaar later was nog niets gebeurd op het stuk grond in de vallei. Op een dag spraken de eigenaren van de vallei ons aan, omdat ze het niet meer wilden verkopen aan de commerciële partij, maar aan een non-profitorganisatie. We waren eindelijk: er is niet genoeg geld, maar willen het proberen. En zonder iets te forceren, vond er een wonder plaats. Op een evenement in Engeland ontmoetten we toevallig de vrouw die ons twee jaar eerder had

gemaakt. Haar antwoord bleek nooit te zijn verstuurd wegens een fout in de mail. Nadat ze het verhaal had aangehoord, besloot ze het geld voor de aankoop te doneren en de koop werd gesloten!

De afgelopen jaren leerden we dat als je vrij kunt geven aan een ander, er een natuurlijke verbinding ontstaat met het leven. Dat proces heb ik beschreven in mijn boek *Geld-Vrij*. Ik maakte de keuze me bevrijden van de persoon die zich steeds aanpakte aan de maatschappij. Laagje voor laagje, tot er iets heel nieuws ontstond. Zet gewoon de eerste stap en een volgende, dan ontvocht zich een pad. Dat is niet alleen maar rooskleurig, je krijgt ook te maken met tegenslag en je wordt vaak op de proef gesteld.

Inmiddels hebben we in de vallei honderd bomen geplant en we zijn nu het oude huis aan het verbouwen. We werken aan projecten voor

jongeren om ze te leren over natural farming en ze ruimte te bieden voor hun eigen creatieve ideeën. Ook willen we van de 4,5 hectare weer een groene vallei maken en de 45 hectare berg vergroenen. Als natural farmers gaat het niet alleen om het cultiveren van land, maar ook om het cultiveren van jezelf. Iedere keer als je hoofd zich met het proces bemoeit, ga je terug naar je gevoel en intuïtie. Het leidende principe is dat de natuur bepaalt en niet jouw hoofd.

We reageren altijd op wat het leven, het land en de gemeenschap van ons vragen. Soms betekent dit het beschermen van een stuk land. Soms ondersteunen we een lokaal initiatief. Centraal staat de vraag: dient dit wat we voor ogen hebben? Door mee te bewegen met wat er

gebeurt, bouwen we aan een economie die geworteld is in zorg: we voorzien in basisbehoeften, werken lokaal en creëren ruimte voor toekomstige generaties.”

Geld-vrij, gedragen door de onderstroom — Evi Maes

► inlinewithnature.org



Matthias en Evi

DOE HET ZELF

Rodezeedistrict

Met ach en wee woeden er slagen om de Rode Zee. Klotsende golven en woedevlagen van rivier tot zee: het stroomt allemaal naar benee. Van strategisch gesprek tot schietgebed en van slagveld tot kruisraket. Het bloedvergieten kent geen einde en een doekje voor het stelpen gaat het Rode Kruis niet meer helpen. Met het rodezeegeweld tot aan de lippen, wordt het diplomatiek plakken en knippen. Zodra de toestand uit haar verband wordt getrokken, wordt ze opgelapt en afgetapt.

Saskia Frederiks

Hoe ging dat vroeger? Toen commercieel maandverband en tampons niet bestonden, gebruikten vrouwen letterlijk een doekje voor het bloeden. De commerciële 'hygiëneproducten' van nu bevatten vaak immuunsysteem-onderdrukkende, hormoonverstorende en kankerverwekkende dioxines en andere stoffen (parabenen, plastic, coatings, glyfosaat, etc.), met alle risico's van dien voor gezondheid en milieu. Fabrikanten worden dan ook niet gehinderd door wettelijke voorschriften die daarover inzicht geven. Er wordt vertrouwd op de informatie van de producent.

Cup-a-sea

Er bestaan maandverband en tampons van biologisch katoen. Zoals Yoni, dat verkrijgbaar

is bij supermarkt en drogist. Of menstruatiecups, verkrijgbaar bij drogist, natuurwinkel of online. Deze absorberen niet, maar vangen inwendig op. Er zijn verschillende merken, maten, kleuren, materialen en modellen van duurzame materialen als medische siliconen, TPE of natuurlijk rubber. De cup is wasbaar en herbruikbaar en dus kostenefficiënt (ca. 7 à 25 euro). Het is onzichtbaar, werkt goed zodra je er handigheid in hebt en is ook nog eens liever voor het milieu.

Oplappen

Vrouwen ervaren door het gebruik van wasbaar maandverband (of inlegkruisjes) vaak een betere hygiëne met minder irritatie, jeuk en schimmelinfecties. Kies bij voorkeur voor natuurlijke materialen, zoals biologisch gecertificeerd katoen of polyestervrij bamboe-lyocell. In vele vormen en varian-



ten en (online) goed verkrijgbaar. De bloedstroom wordt opgevangen en geabsorbeerd met meerdere lagen natuurlijke weefsels.

Wasbaar maandverband spoel je na gebruik eerst uit in koud water, daarna kan het in de wasmachine (40°C of zie verpakking). Gebruik geen wasverzachter (dat vermindert o.a. absorptie) en liefst een natuurlijk, ongeparfumeerd of hypoallergeen wasmiddel. Genoeg maandverband is handig, zodat deze na de cyclus tegelijk gewassen kunnen worden. Dan heb je gemiddeld 9 stuks goed absorberend dagverband nodig en 4 lichtere (of inlegkruisjes) voor het begin en einde van de cyclus (samen vanaf 60 euro), eventueel nachtverband. Een geur- en waterdichte verpakking (*wetbag*) is praktisch wanneer je eropuit moet. Je bespaart gemiddeld 80 euro per jaar, plus de besparing van — en impact door — afval. Dat geldt uiteraard ook voor de cup.

Zelf voordelig wasbaar maandverband maken? Het principe is eenvoudig: je maakt een maandverbandhoesje met een bovenkant, een onderkant én vleugels. Daarin komt een iets kleinere zonder vleugels. Gebruik ter voorkoming van krimp reeds gewassen stoffen. ■

Benodigdheden

- naaimachine met zigzag- of rechte steek
- schaar en garen
- (druk)knoopjes of veiligheidsspelden (om vleugels vast te zetten)
- binnenlaag: flanel (molton), zacht biologisch katoen of (bamboe) jersey
- extra absorberende kernlaag of -lagen (1 tot 3 stuks): (bamboe-)badstof, hennep fleec
- onderlaag (optioneel): wol-flanel met lanoline, wasdoek of dun pfas-vrij TPU-laminaat

Bereidingswijze

1. Download online of teken een mal/patroon op een verticaal gelegde A4. Teken een middenlijn over de lengte van het vel: de vouwlijn. Teken 260 mm op de lijn af, met een boven- en onderpunt. Zet daar tussenin een middenpunt.
2. 2 cm onder en boven de middenpunt zet je (aan de rechterkant van de vouwlijn) op beide hoogtes een horizontale lijn tot aan de rand — dat worden je vleugels. Rond deze vloeiend af.
3. Vouw het vel dubbel op de vouwlijn. Teken nu 10 mm binnen de getekende snijlijn een extra lijn, de stiklijn (naadtoeslag). Vouw de mal uit. Knip de top- en bodemlaag met vleugels uit volgens mal. De absorberende kernlagen knip je volgens het patroon zonder vleugels (vouw weg) en 15 mm smaller langs randen, zodat het goed in de verbandhoes met vleugels past.
4. Leg top- en bodemlaag met goede kanten tegen elkaar, leg de absorptielagen erop. Speld af en stik rondom, laat daarbij 5 cm keergat open. Keer binnenstebuiten, strijk op lage temperatuur. Stik door, rondom 3 à 5 mm van de rand.
5. Breng (druk)knoopjes aan op de vleugels.



VERBINDERS

AANGEBODEN

478. Rondleidingen door Amsterdam. Ontdek pareltjes tijdens wandeling 'Klooster, Kapelle, Tempel' met gids Gabriëlle. +/- 2 uur, startpunt Amsterdam CS, vrijwillige bijdrage aan het eind. (Vorige week foutief telefoonnummer, het juiste nummer is 06 - 1568 1144)

479. Verlies je jezelf in het nieuws? Slaap je matig en pieker je vaak? Cursus Hoogsensitiviteit brengt jou energie, innerlijke rust, en training van je Nervus Vagus. Ervaringsgericht programma. Docent: Nicole van Nica-Luce, holistisch psycholoog. Mail naar Nicole@nica-luce.com of berichtje naar 06 - 5198 4945

► Lezers van De Andere Krant kunnen voor €10 een verbinder plaatsen. Meld je verbinder aan via deanderekrant.nl/verbinders



Het is 5 voor 12

Bestel en deel uit!

Snel bestellen ►



Wil jij meer mensen laten kennismaken met De Andere Krant? Bestel dan nu de Bundel van de week: 5 exemplaren van de nieuwste editie voor slechts €12

Kijk voor meer info op dakl.nl/bundel-van-de-week



Smart? Wees slim

LEESTIPS

We gebruiken onze smartphone tientallen keren per dag. Maar staan we eigenlijk stil bij wat dat met ons doet?

In haar boek *Hoe slim wil je zijn?* stelt Sylvia Slegers vragen die steeds urgenter worden:

- Wat doet straling met ons lichaam?
- Hoe beïnvloedt voortdurend smartphonegebruik onze concentratie, slaap en gezondheid?
- Waarom wordt hier zo weinig kritisch over gesproken?
- En: welke keuzes heb je zelf — zonder meteen 'offline' te moeten leven?

Slegers laat zien dat technologische vooruitgang niet automatisch betekent dat we er ook wijzer mee omgaan. We leven in een wereld vol onzichtbare prikkels: wifi, 5G, schermtijd, notificaties. Het boek nodigt uit daar bewuster, slimmer en gezonder mee om te gaan — op een nuchtere, toegankelijke manier.

We leven in een wereld vol onzichtbare prikkels: wifi, 5G, schermtijd, notificaties. Het boek nodigt uit daar op een nuchtere, toegankelijke manier bewuster, slimmer en gezonder mee om te gaan.



BESTEL 'HOE SLIM WIL JE ZIJN?' OP ONZE WEBSHOP: DAKL.NL/BOEKEN OF SCAN DE QR-CODE

COLOFON

De Andere Krant
deanderekrant.nl/overons

Hoofdredacteur
Karel Beckman

Aan deze editie werkten mee

- Ad Nuis
- Anja Veerman
- Arjen Pasma
- Arthur van Amerongen
- Barbara Le Noble
- Belinda van Doorn
- Dédé Romswinkel
- Djamila le Pair
- Elze van Hamelen
- Erick Overveen
- George Woodham
- Hedda Schut
- Hendriëlle de Groot
- Ido Dijkstra
- Ingrid de Groot
- Jeroen Vullingsh
- Jesse Braun
- Joe Dijkhuis
- Lauran Blommers
- Leon Baaren
- Maartje van den Berg
- Marion de Backer
- Marjan Kemperman
- Marjolein Jansen
- Markus vdf Kamphuis
- Mayke Wijnen

Pieter Stuurman
Pim Christiaans
Rypke Zeilmaker
Sander Compagner
Sander Viddeleer
Sietske Bergsma
Sjoukje Dijkstra
Sonja Wagner
Toine de Graaf
Wilfred Klap
Wouter Meijs

Abonneren
deanderekrant.nl/abonnement

Vragen over bezorging
Bel Aboland:
0251 257 924

Verkooppunten
deanderekrant.nl/verkooppunten

Bestellen
deanderekrant.nl/bestellen

Inhoud van deze krant
© De Andere Krant

ANDERE BOEKEN



Neem een abonnement

► deanderekrant.nl/abonnement



€12,50 per maand
€140 per jaar (inclusief digitaal abonnement)